

Foto omslag

Het Cremershuis aan de Marktstraat 3.

Uitgave: Stichting Heemkunde Ootmarsum e.o.
ISBN 90-73965-09-8

Redactieadres: Marlou Raatgerink
Keerweer 11
7631 EX Ootmarsum
Tel. 0541-292102

Vormgeving: Jan Raatgerink

JAARBOEKJE

STICHTING HEEMKUNDE OOTMARSUM 1996



Inhoudsopgave

Van de redactie	3
Een monument in de Marktstraat: Het Cremershuis	4
Natuurontwikkeling in Ootmarsum: De Kolk	9
De commanderieën van Ootmarsum en Utrecht	11
1936-1996: 60 jaar Ootmarsumse Boerendansers	17
Een boerderij... “Van eeuwen her”: Kroniek van het erve Kokkelink	22
De boomklever (Sitta europaea)	33
Et clamor meus ad te veniat: Een idylle oet de joaren veertig	35
Ootmarsum door de jaren heen	42
Wie kent ze nog	49
De toestand van de natuur in Overijssel	50
Een stadswandeling langs de gilden van Ootmarsum	53
Luid- en carillonklokken in Ootmarsum Ao 1997	57
‘n Pröätke met Jan Brandehof	71
Een nieuw huis op Kuks in Nutter	79
Vrederecht, monumenten, moeilijk leesbaar schrift en postwegen	85
Boekentip	86
Flitsen uit de historie van Ootmarsum	88
Kroniek 1996	89

Spreekwoorden en gezegden

Opnieuw een greep uit de enorme voorraad spreekwoorden en gezegden, die het Twents dialect rijk is. Jan Busscher heeft een zeer groot deel van al deze gezegden opgeschreven en ze ter beschikking gesteld voor het Heemkunde Jaarboekje.

Een aantal ervan staat in dit jaarboekje verspreid.

Van de redactie

De redactie krijgt de neiging in herhaling te vervallen door een loftrompet te steken voor de ijverige inzenders van waardevolle bijdragen in het jaarboekje.

Deze keer neemt de geschiedeniswerkgroep II de lezer mee voor een historische wandeling door het centrum van Ootmarsum.

Wist u het verschil tussen een boomklever en een boomkruiper? Waarom is de vogelwerkgroep verder een beetje bang voor een strenge winter? Op al deze vragen kunt u een uitgebreid antwoord vinden.

Het 'Pröätke met...' boeit altijd weer.

Het 60-jarig bestaan van de Boerendansers wordt niet alleen in de Kroniek vermeld, maar wordt 'gevierd' door middel van een stukje geschiedenis van die actieve groep mensen uit Ootmarsum.

De andere geschiedeniswerkgroep worstelt met het lezen van oude geschriften. Wat weten we van het Cremershuis?

En zo kunnen nog veel meer krenten uit de pap worden gehaald. De bedoeling van de redactie is alleen maar om u nieuwsgierig te maken en niet om een soort veredelde inhoudsopgave te produceren.

De kwaliteit van de ingezonden bijdragen is goed: het getuigt van een liefde voor het heem in het algemeen en voor het heem van Ootmarsum en Omstreken in het bijzonder.

De redactie wenst u veel leesgenoegen.

Anton Greven

José olde Monnikhof-Heerink

Marlou Raatgerink-Essink

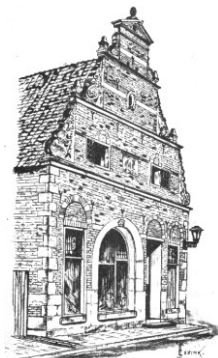
Een monument in de Marktstraat

Het Cremershuis

De eerste bewoners

Het was ongeveer 8 jaar na de Vrede van zijn vrouw Jenneken Münster toen in 1656 Joan Cremer samen met Dreesman hun verbouwde huis in de Marktstraat betrok.

De rust was teruggekeerd in Twente en er konden weer allerhande zaken gedaan worden. **Joan Cremer**, hoogstwaarschijnlijk koopman, kon zich veroorloven een tweetal huizen zodanig te verbouwen dat er één huis ontstond waarvoor een prachtige bakstenen gevel geplaatst werd. De gevel werd voorzien van hoekblokken van Bentheimer zandsteen, waterlijsten en beeldhouwde klauwstukken. Temidden van de andere huizen in de belangrijke Marktstraat van



Ootmarsum kreeg het de allure en status van een patriciërs woning. Het geheel werd bekroond door een gevelsteen met de huismerken (Cremer-Dreesman) van de bewoners en het jaartal 1656.

De familie Cremer woonde waarschijnlijk al eerder in Ootmarsum, zoals afgeleid kan worden uit het burgerboek van de stad. Beweerd wordt dat Jenneken Dreesman uit Almelo kwam. Tot 1691 bleef het huis in handen van de familie Cremer.



De glas-in-lood schildjes, geschonken door de familie Warnaars.

Foto's: Archief Heemkunde

Nieuwe eigenaars

De Erven Cremer verkochten het in dat jaar aan **Joan Warnars** en diens huisvrouw Trijntje Gosens.

Joan kwam van Almelo en was afstammeling uit het oude Almelse geslacht Warnars..Aangenomen kan worden dat de familie Cremer, de Warnars kenden want op 19 april 1668 was Aleijda Cremer getrouwd met Jan Henrick Warnars (ook wel geschreven als Warnars, Werners en Warnars). Bijna 100 jaar bleef het huis daarna in het bezit van de familie Warnars. Samen met enkele andere families maakten zij deel uit van de gegoede burgerstand van Ootmarsum.In september 1782 was het feest in het Cremershuis.

Een dochter van de familie Warnars, Margaretha Elisabeth, trouwde met Jan Berent Lasonder, later burgemeester in Enschede.

Er waren geen mannelijke nakomelingen en zo kwam het Cremershuis in bezit van de familie **Lasonder**, oorspronkelijk stammend uit Lossen.

Enkele jaren later in 1785, wellicht door hun vertrek naar Enschede, werd nu het Cremershuis verkocht aan **Antony Willem Hendrik Vosding van Beverforde**.

Van Beverforde, inmiddels eerste burgemeester van Ootmarsum, betaalde 3300 gld. voor het huis met tuin.

Antony heeft niet lang plezier gehad van zijn bezit gehad, want als gevolg van zijn sympathie voor de patriotten vluchtte hij omstreeks 1787 de grens over, richting Nordhorn.

Hierna, in 1792, verkocht van Beverforde het Cremershuis aan rechter **Louis Victor**. Hij was getrouwd met Gesina Slijk en overleed omstreeks 1811.

Naar hem werd het Cremershuis vroeger ook wel het Victorshuis genoemd, maar soms komt men ook nog wel de aanduiding Koopmanshuis tegen.

De volgende eigenaar was **F. Berkenvelder**, rechter bij het kantongerecht in Ootmarsum.

Na het overlijden van zijn weduwe kocht de familie **Menco** in 1896 het Cremershuis. Menco dreef een textielhandel, annex kleermakerij.

Brutoaln hebt de halve wearld en in de aandere helft deelt ze ok nog met
--

De huidige eigenaar

Toen Menco op oudere leeftijd naar Almelo vertrok kwam het huis in 1919 in het bezit van de familie

Gerard Essink.

Er werd nu een manufacturenzaak in gevestigd. Dit had tot gevolg, dat in 1920 de voorzijde met de aanvankelijk grote boogvormige ingang tot etalage werd omgebouwd, terwijl een raam plaats moest maken voor de ingang van de winkel.

In 1953 nam zoon Jan Essink de zaak van zijn vader over.

Begin van de zeventiger jaren bood de winkel tijdelijk onderkomen aan het bijkantoor van de ABN.bank. Op 30 augustus 1972 hoorde mevrouw Essink 's middags een niet te verklaren lawaai in de winkel. Na op onderzoek uitgegaan te zijn, zag zij dat er een bankoverval gaande was. Direct alarmeerde zij de politie. De daders konden later in Deurningen in een café aangehouden worden.



Eigenaar Gerard Essink verplaatste de ingang.

Foto: Archief Heemkunde



Het echtpaar Essink-Körmeling met hun kinderen v.l.n.r. Tonnie, Riet, Annie, Rikie, Jan en de kleintjes Fieke en Gerard.

Foto: Familie Essink

Restauratie

Na de uitvoerige restauratie in 1972 - 1973 door aannemer Ribberink uit Hengelo onder leiding van de architecten D.Hulshoff en H.Dethmers werd het huis zowel binnen als buiten ingrijpend gerenoveerd. De pui aan de voorzijde werd in de oude staat hersteld.

Doel van het herstelwerk

De restauratie in de zeventiger jaren had als doel de ingang weer zijn oude plaats te geven. Zij zou gevormd worden door een boog van Bentheimer zandsteen. De verflagen op de gevel zouden verwijderd worden, om de oorspronkelijke zandsteen weer zichtbaar te maken.

Een paneeldeur met klopper geeft via het portiek toegang tot de winkel, waar boven een half rond raam met straalspinningen is. Naast de paneeldeur bevinden zich ook ramen. De drie ramen aan de benedengevel kregen kleinere spinningen waarbij de vensterbanken enigermate opgetrokken werden. In de winkel hangen achter deze ramen prachtige glas-in-lood composities, geschonken door de familie Warnars. Hierop zijn de wapens van de eerder vermelde vroegere bewoners afgebeeld

Bij de bovenraampjes werden weer houten luiken aangebracht. Ook de zijgevels, die deels nog van vakwerk waren werden gerestaureerd.

Het binneninterieur werd ook tot een betere woonsituatie verbouwd. Achter de winkel, waarin nu een slijterij gevestigd is, ontstond een geriefelijk woonhuis waar de familie Essink nu nog steeds woonachtig is.

Dendrochronologisch onderzoek.

Tijdens de restauratie werden stukken muur bestaande uit riet en leem gevonden mogelijk nog uit de 14e eeuw.

Een dendrochronologisch onderzoek (jaarringenonderzoek van houtmonsters) door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gaf als resultaat, dat het bouwwerk ouder is dan de voorgevel met het jaartal 1656. Het hout werd gedateerd op circa 1620.

Op grond van de gevonden funderingen met de twee putten, kan worden aangenomen dat er voor 1656 twee huizen stonden. Zoals de meeste huizen in die tijd in Ootmarsum, waarschijnlijk met een grote inrij-deur aan de straatkant.

Naast het beroep, dat de bewoners van deze huizen uitoefenden, waren zij ook agrarisch ingesteld op zelfvoorziening en hadden veelal grond buiten de wallen en wat vee.

Aanzien

Het voor Ootmarsumse begrippen, grote nieuwe patriciërshuis in de belangrijke Marktstraat van destijds, zal dan ook zeker in 1656/57 veel bekijks hebben gehad van de toenmalige Ootmarsummers.

Heden ten dage is het gelukkig weer een sieraad voor Ootmarsum en het bekijken waard!

Henk Eweg.

Bronnen

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Rijksarchief Overijssel, Zwolle.

Gemeente-archief Ootmarsum.

Mevrouw M.J.Essink-Ribberink, Ootmarsum.

Literatuur.

Klaas, G., Ootmarsum, vroeger en nu. Enschede, 1972.

Morshuis, B., Ootmarsum in oude ansichten. Zaltbommel, 1988.

Schelhaas, H. e.a., Gevelstenen en opschriften in Overijssel. Zwolle, 1977.

Snuif, C.J., Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe. Amsterdam, 1930

Stroink, L.A., Stad en land van Twente. Enschede, 1966.

Stroot, Sander., Koopmanswoning Cremershuis. Ootmarsum, 1994.

Ter Kuile, G.J., Twentsche Eigenheimers. Almelo 1973.

Hee hef van zien' boek nen ofgod maakt
--

Natuurontwikkeling in Ootmarsum

De Kolk

Duikende futen op zoek naar voedsel, de roep van een karakiet verscholen in het riet, gele lis en kattestaart langs de oevers en misschien zelfs een enkele orchis.

Dit is geen beschrijving van een waterrijk natuurreservaat in de Kop van Overijssel. Het zijn beelden die de Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum voor ogen staan bij de omvorming van de visvijvers van Ootmarsum, in de volksmond ‘De Kolk’ genaamd, tot een natuurlijk gebied.

Hoe ziet die omvorming er precies uit?

Allereerst dienen de oevers van de vijvers geleidelijk van land in water over te gaan, zodat de beschoeiing zal moeten worden verwijderd. Hierdoor krijgen allerlei planten in de oeverzone, zoals de lisdodde, riet en gele lis nieuwe groeikansen. De oeverbegroeiing geeft reptielen, amfibieën, vogels en vissen beschutting, voedsel, nestelplaatsen en paaipplaatsen. Kikker, salamander en fuut zullen hiervan kunnen profiteren, om maar enkele diersoorten te noemen.



De Kolk.

Foto: Archief Heemkunde

Ook de bermen en taluds langs de vijver dienen ecologisch beheerd te worden. Dat wil zeggen het bloemrijk maken van het grasland door slechts 1

à 2x per jaar te maaien en het maaisel af te voeren, om verschraling te bevorderen.

Het derde punt betreft de houtwallen rondom de vijvers. Deze wallen kunnen veel interessanter gemaakt worden voor zowel plant als dier. Door de gelaagdheid in de wal, te weten boomlaag- kruidlaag-struiklaag te herstellen, krijgen soorten als speenkruid, bosanemoon, sleedoorn en gelderse roos betere groeimogelijkheden. Deze gelaagdheid kan tot stand worden gebracht door het selectief dunnen van de wal met $\pm 25\%$. Hierdoor neemt de variatie in plantengroei toe en wordt de houtwal tevens interessanter voor vogels, insecten en klein wild.

Waarom deze grootse plannen met ‘de Kolk’?

Als we in en rond Ootmarsum niet alleen ons cultuurerfgoed, maar ook ons natuurerfgoed willen behouden, zullen we snel en drastisch moeten handelen. In rap tempo verdwijnen namelijk vochtige graslanden door drainage en overbesteding en gevarieerde houtwallen als gevolg van verwaarlozing, verdroging en rooien. De rijkdom aan plant- en diersoorten in deze biotopen rondom Ootmarsum is uniek in Nederland. Een verdere verarming van waardevolle landschapselementen betekent, dat we onze kinderen over tien jaar alleen maar uit de overlevering of uit boeken kunnen vertellen hoe mooi het was.

Bovendien biedt een fraai natuurgebied de mens belangrijke geestelijke waarden zoals rust, inspiratie, verwondering, ontspanning en schoonheid. Het is aan de gemeente om het plan van “De Kolk”, aangeboden in december 1995, tot uitvoering te brengen, zodat we ook in de toekomst kunnen blijven genieten van prachtige natuurgebieden in onze directe woonomgeving.

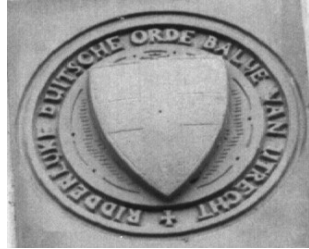
De Schaatsclub, de Visvereniging, Het Waterschap Regge en Dinkel en uiteraard de Stichting Heemkunde Ootmarsum en Omstreken hebben zich reeds een warm voorstander getoond van onze plannen.

Chris van Benthem

Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum

De Commanderieën van Ootmarsum en Utrecht

*“Een eiland in het moeras”, zo omschreef men in de middeleeuwen de stad **Utrecht**, destijds de enige stad in de Noordelijke Nederlanden. Inderdaad was in Utrecht het wereldlijk en geestelijk bestuur, de cultuur en handel geconcentreerd van onze nauwelijks bewoonde en ontwikkelde regio. Het was de stad waarnaar bijna alle wegen leidden; ook de grote landweg uit Hamburg en Bremen, die over Ootmarsum, Almelo en Deventer liep. Na Utrecht liep ze door naar de grote Vlaamse steden.*



In die unieke oude stad herinnert nog veel aan het verre en nabije verleden. Ik woonde er begin jaren tachtig en dat was voor een Ootmarsummer met interesse in geschiedenis heel vaak een genoegen! Ootmarsum had verscheidene banden met Utrecht: zo ontvingen we onze stadsrechten van de Utrechtse bisschoppen, en bezaten zij de Ootmarsumse Hof met zo'n tachtig boerderijen. Ook werd vanuit de Utrechtse Landcommanderie van de Ridderlijke Duitse Orde - ook wel de Balije van Utrecht genoemd - rond 1270 de Ootmarsumse Commanderie gesticht. Alle reden dus voor mij om jarenlang enthousiast alle musea en oude kerken van de Domstad te bezoeken, maar ondanks dat enthousiasme heb ik naar één ding nooit gezocht: overblijfselen van genoemde Landcommanderie van de Duitse Orde.

Ik veronderstelde dat in heel Nederland, zoals in Ootmarsum, de bouwwerken van de Duitse Orde spoorloos verdwenen zouden zijn. Na de reformatie moesten alle katholieke organisaties anders van opzet worden en dat heeft zeker gegolden voor de ridderlijke verdedigers van het christendom. Gevolg was dat bijna alle gebouwen onmiddellijk werden verkocht en vroeg of laat afgebroken. Gelukkig bleek die veronderstelling later een behoorlijke vergissing. Ik ontdekte, dat in Doesburg en in Gemert nog delen van commanderieën overeind staan. Ook was de Duitse Orde in gewijzigde vorm blijven bestaan, maar zij had niet meer de beschikking over haar oorspronkelijke commanderie. De leukste ontdekking kwam echter rond 1985: óók de Landcommanderie in Utrecht was gewoon blijven bestaan! Het bleek een prachtig middeleeuws gebouwencomplex in het



De fraai gerestaureerde Balije aan de Springweg te Utrecht.

Foto: C. Klaas

oude centrum te zijn; nu stond het helaas leeg en was het één van de meest verwaarloosde monumenten in Nederland. Het verval greep op dat moment steeds sneller om zich heen. Het gebouw haalde hiermee de landelijke media, maar de situatie zou nog jarenlang ongewijzigd blijven. Wat schetste vorig jaar echter mijn verbazing, toen ik er stomtoevallig achter kwam, dat de toekomst van het monument er weer rooskleurig uitzag.

Niet alleen waren de gebouwen eindelijk verkocht, doch bleek een groot deel inmiddels te zijn gerestaureerd en betrokken door de nieuwe eigenaar....de Duitse Orde! En die gebruikt ze uiteraard op min of meer dezelfde wijze als ze al eeuwenlang deed. De orde heeft overigens behoorlijk veel moeite moeten doen om, het gebouw dat tijdens de Franse Revolutie van 1789 tot 1813 en de daarop volgende bezetting geconfisqueerd was, terug te kopen . Althans dat deel dat ze zelf zou willen gebruiken. In de rest van het enorme complex, ook nog meerdere gebouwen, wordt binnenkort een hotel gevestigd. Ook in het oudste gedeelte uit ± 1350, dat ooit onder andere het archief, de eetzaal en het verblijf van de orderidders huisvestte.

Het deel dat reeds klaar is, betreft vooral twee voormalige commandeurswoningen uit 1400 en 1475, de oude sacristie uit ±1350 en enkele kapelfragmenten. Ze zijn zorgvuldig teruggebracht in de oude staat. De vroegere woningen herbergen nu vooral de belangrijke kapittelzaal, de fraaie ontvangstruimte en het historische archief. Bij de restauratie zijn ontsierende jonge bouwelementen verwijderd, bouwstijlen zichtbaar gemaakt, dichtgemetselde poortjes en ramen opengebroken. Met oog voor detail is ergens een trap, die nu nergens naar toe leidt, gewoon blijven hangen. tenslotte heeft men het interieur zo historisch mogelijk ingericht. Grotendeels gebeurde dit met nieuwe voorwerpen en met nieuw verkregen antiek, maar ook met enkele fraaie voorwerpen die na eeuwen op hun plaats zijn teruggekeerd: een enkel zwaard, een meubelstuk, schilderijen van vroegere commandeurs, een lamp.

Zo is het uiteindelijk met deze moeilijke operatie (het complex vormde één ruïne) een band met het verleden hersteld die teruggaat tot de tijd van de kruistochten De tijd waarin de Orde in Palestina werd opgericht. Voor Nederland is deze duidelijk zichtbare, in topconditie zijnde herinnering aan een deel van de christelijke geschiedenis, een grote aanwinst. Voor een Ootmarsumse geïnteresseerde is het fascinerend om te beseffen, dat onze commandeurs en ridders hier hebben rondgelopen. Bovendien waren enkele commandeurs tot 1451 hier landcommandeur; daarna viel Ootmarsum onder de Landcommanderie Münster. Om misverstand te voorkomen, moet overigens wel gezegd worden, dat het monument geen museum is. Normaal gesproken is alleen de buitenkant te zien. Natuurlijk kan in de toekomst wel in het hotel verbleven worden en kan er gedineerd worden in het voormalig archief of in de slaapvertrekken van de ridders.

De wereld van de ridderorde

Dwalend door, of rondlopend om het ommuurde complex kan men iets ervaren van de beslotenheid van de wereld van zo'n middeleeuwse ridderorde. Die beslotenheid kan tamelijk letterlijk worden genomen. Een commanderie, met name een plaatselijke als Ootmarsum, leidde een geïsoleerd bestaan ten opzichte van de naaste omgeving. Natuurlijk waren er contacten met de boeren die haar land bewerkten: vooral op de betaaldagen! Verder was de commanderie in hoge mate zelfvoorzienend. Men maakte er zelf voedsel, drank, kleding enz. of kocht dit via de Duitse Orde. Men verleende al helemaal niet vlot gastvrijheid aan willekeurige onbekende reizigers; in tegenstelling tot bijvoorbeeld het bekende klooster te Albergen dat aan dezelfde drukke weg lag. Dit klooster bezweek regelmatig haast onder het grote aantal "gasten".

Nee de wereld van de Ootmarsumse commanderie bleef hoofdzakelijk beperkt tot de grote internationale organisatie waarvan ze deel uitmaakte. Reizigers- en berichtenverkeer vond vooral plaats tussen Ootmarsum en de Landcommanderie. Soms was er contact met andere commanderieën of met de hoofdzetel van de Duitse Orde in Pruisen.

Een belangrijke doorlopende verbinding met de wereld buiten de eigen vestiging (maar binnen de Orde) vormden de nieuwe rekruten.

In de commanderieën werden ridders opgeleid in het geloof en in de strijd tegen de ongelovigen - de strijd waarvoor de orde was opgericht -. Ze verbleven enige jaren in de commanderie en reisden dan af naar het front in Palestina of in Pruisen, om opgevolgd te worden door nieuwe vrijwilligers. Veel van de klaargestoomde nieuwelingen uit de andere commanderieën van Nederland zullen trouwens, onderweg naar Pruisen via Ootmarsum, overnachten hebben in de commanderie. Gewoon op eigen terrein zolang dat kon was namelijk het veiligst en voordeligst! Natuurlijk werden zij en andere reizigers van de Orde als commandeurs, priesters enzovoort, op doorreis naar bijvoorbeeld Pruisen wel de poort binnengelaten.

En dan was er nog een groep reizigers - handelsreizigers - van of namens de Orde die bijzonder was gesteld op veiligheid en graag vertrouwde grond aandeed. De Duitse Orde was in feite in economisch opzicht een multinationaal. In Noord- en Midden-Europa bezat ze honderden commanderieën met elk meestal tientallen boerderijen. Daarvan ontving ze aan pacht alleen al een enorme hoeveelheid graan: in Midden-Europa ook wijn. In Noord-Europa, vooral in Pruisen, het land dat men met toestemming

van de paus en de keizer van het Heilige Roomse Rijk “op de heidenen had veroverd” en zelf bestuurde, won men hout, vis, bont en ook barnsteen. Al die produkten werden door de handelslieden of door de Orde zelf naar plaatselijke en regionale, maar ook naar de internationale markten vervoerd om verkocht te worden. In Antwerpen had men daarom een eigen pakhuis in het nog bestaande kasteel Het Gravensteen. De handel met Brugge was zo belangrijk dat de Orde er een eigen vertegenwoordiger had. Er werden ook goederen ingekocht, zodat de wagens op de terugweg vaak beladen ware. Vanwege de handel dus was de weg over Ootmarsum, één van de meest directe tussen Noordoost-Europa en de wereldsteden Brugge, Gent en Antwerpen, van belang voor de ridderorde. De weinige commanderieën langs de route werden door haar handelsreizigers intensief gebruikt als veilige halteplaats om te overnachten, om paarden en misschien materiaal te wisselen en om informatie in te winnen over de weg en de streek waar men doortrok.

Al die reizigers met bestemming Ootmarsum of op doorreis, moeten toch hebben bijgedragen aan een zekere levendigheid op het terrein van de commanderie. Misschien niet al te grootschalig, moet er wel regelmatig iets te zien zijn geweest voor de naaste burens, boeren en burgers van Ootmarsum. Interessant is in dit opzicht ook de waarde die de Duitse Orde bij de stichting van een commanderie hechtte aan een gunstige locatie voor de vestiging. Wilde de Orde in een bepaald gebied een nieuwe commanderie vestigen, dan was de basisvoorwaarde dat haar door grootgrondbezitters in die omgeving voldoende grond en boerderijen werden geschonken. De hieruit voortvloeiende pachtopbrengsten maakten de commanderie levensvatbaar. Om zo’n landgoed rond te krijgen werden vaak nog enkele boerderijen aangekocht. In tweede instantie echter werd door de Orde ook gekeken naar de ligging van de nieuwe bezittingen en de eventueel te bouwen commanderie ten opzichte van de hoofdwegen.

Een gunstige ligging was nuttig voor allerlei zaken: voor reizigers, maar ook voor een goede bedrijfsvoering van de commanderie en van de Orde als geheel.

Vaak is daarom in de stichtingsfase alle moeite gedaan het noodzakelijke landgoed te formeren rondom een zo gunstig mogelijke locatie. In Oostenrijk was men het meest succesvol. De meeste commanderieën konden daar planmatig worden gesticht langs doorgaande wegen, om de reis van Orderidders en kruisvaarders naar het Heilige Land via de havenstad Venetië te vergemakkelijken.¹ Ook elders in Europa heeft men dit beleid vermoedelijk toegepast en goede resultaten geboekt. In het huidige

Duitsland lagen noordelijk van Münster slechts twee commanderieën. Bij de stichting van deze twee, de havenstad Bremen en het verkeersknooppunt Osnabrück, lijkt de gunstige ligging al in de aanvangsfase een grote rol te hebben gespeeld. Beide steden ware A-lokaties bij uitstek en de commanderieën zullen voor veel doeleinden zijn gebruikt.

Zo kan in feite van de meeste commanderieën worden vastgesteld dat ze aan min of meer belangrijke land- en waterwegen lagen en dit wordt niet als toeval gezien. Voor de Oost-Nederlandse commanderieën Dieren, Doesburg en Ootmarsum waren het drie hoofdwegen naar Utrecht in combinatie met noord-zuid wegen als de IJssel en de landweg Werden-Groningen (Ootmarsum). Als we nu enigszins vertrouwen op het consequent hanteren van dit beleid en op het inzicht van de Duitse Orde, zegt ons dit dat de Noord-Twentse route absoluut al in het midden van de 13e eeuw, in de stichtingsperiode van de commanderie Ootmarsum, van belang was. En omdat met name voor de Duitse Orde deze wegen een hoofdverbinding vormde, kan ze inderdaad wel eens druk gebruik hebben gemaakt van de aanliggende commanderieën. Zoals hierboven al gezegd, moet het dan in Ootmarsum een komen en gaan zijn geweest van ridders in vol ornaat, ordepriesters en handelslieden met zwaar beladen paarden en wagens. Ze zullen de naaste bureu, de boeren en burgers van Ootmarsum, hevig hebben opgeschrikt!

Clemens Klaas

Literatuur

Klück, B., De landcommanderij van de Duitse Orde te Utrecht. Architectura an Natura, Amsterdam 1995, Clavis Kleine Kunsthistorische Monografieën, Deel 13.

Germanisches National Museum Nürnberg: 800 Jahre Deutschher Orden. Gütersloh, München 1990.

¹ Landcommanderij Alden Biessen: Ridders en Priesters (acht eeuwen Duitse Orde in N.W. Europa), Bolzen - Rijkhoven 1992, pag. 1.

1936-1996

60 jaar Ootmarsumse Boerendansers

In juni 1936 werd er in Ootmarsum een grote paardenkeuring gehouden. Meester H. ter Hofstede vatte toen het idee op om bij die gelegenheid een folkloristisch festijn te organiseren. Een uitstekende gedachte, want Ootmarsum was en is immers doordrenkt met oude gebruiken en tradities. Door een folkloregroep op te richten kon er structureel uiting worden gegeven aan de nog steeds in stand gebleven volksgebruiken. Ootmarsum begon zich langzamerhand als een toeristenstadje te ontpoppen en naast de mooie middeleeuwse kern van de stad en de prachtige en interessante omgeving, kwam er een nieuwe attractie bij - *De Ootmarsumse Boerendansers* -. Een enthousiaste groep Ootmarsummers ging op de artiestentoer!



Optreden in de openlucht, 1954.

Foto: Archief Boerendansers

Beginjaren

In de beginjaren trad de groep in totaal zo'n twintig keer op. Dat gebeurde veelal op de Markt en in Engels' Tuin, maar ook al tijdens een feestweek in

Duisburg en niet te vergeten in 1938 in het Olympisch Stadion te Amsterdam ter gelegenheid van het 40-jarig ambtsjubileum van de toenmalige Koningin Wilhelmina. Daarvoor werd zelfs nog een subsidie toegekend van maar liefst zegge en schrijve F10,-- !

Tijdens de oorlogsjaren werd er niet opgetreden, maar na die donkere periode was het goed raak.

Direct na de oorlog luisterde onze groep op uitnodiging van de "Twentsch Vereeniging der Tubanters" een weeklang de Bevrijdingsfeesten te Hilversum op. Hieruit vloeide in 1947 een radiooptreden voort: Men mocht het avondprogramma van de Overijsselse dag van de KRO verzorgen Een hele eer en een succes. Er kwamen felicitaties en reacties van Twentenaren uit heel Nederland.

Voortvarend als men was, organiseerde de groep een 'grote' reclamecampagne in de grote steden, zoals Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht enz. Dat oogstte succes. Er kwamen uitnodigingen uit Den Bosch, Breda, Zaandam, Osnabrück en last but not least defileerde men ter gelegenheid van het koperen huwelijksfeest van het Koninklijk Paar in de paleistuinen van Soestdijk, waar Wim Essink, de grote voorman en voorzitter, nog een grösmeijerke dronk met Prins Bernhard!



Défilé paleis Soestdijk, 9 juli 1949.

Foto: Archief Boerendansers

Maar ook in de directe omgeving en natuurlijk in Ootmarsum zelf werden er steeds meer uitvoeringen verzorgd. Deze omvatten niet alleen de oude dansen, maar waren complete cabaretachtige voorstellingen met zang, toneel

en declamaties. Vooral de spinvisite “Bo Jan an zien mooi Santje kwaamp”, geschreven door Egidius Wientjes, trok avonden lang volle zalen. De bruiloften van Annie Rouwers en Wim Essink (1947) en later Bertha Stroot en Johan Bank stonden geheel in het teken van de oude folklore én “de oal’n kloar’n”, zoals Wim altijd placht te zeggen. Het waren gebeurtenissen, waarbij geheel Ootmarsum was betrokken.

Doelstelling

De doelstelling van de vereniging werd in 1947 nader omschreven en als volgt vastgesteld: “Stelde de vereniging de oude dansen ten doel, thans is hieraan uitbreiding gegeven en stelt zij zich tot taak om de folklore van Ootmarsum en specifieke Ootmarsumse en Twentsche gebruiken in hun oorspronkelijke vorm naar voren te brengen en te doen handhaven; een en ander in nauwe samenwerking met de plaatselijke Vereeniging Voor Vreemdelingenverkeer (VVV).” Deze doelstelling is nog steeds actueel. De onderlinge band tussen de leden werd hechter en er *was* en *is* nog steeds sprake van één grote vriendenkring. Om die band verder te verstevigen, besloot men voor het eerst in 1952, samen op reis te gaan. In die tijd had de vereniging ook nog een Geestelijk Adviseur en niet eerder dan na rijp beraad met de geestelijkheid, beloot men tot een meerdaagse demonstratiereis! Waarbij men dan ook rekende “op alle medewerking en sympathie” van de geestelijkheid

Het doel was Königswinter aan de Rijn en dat werd me toch een succes! Vanaf dat jaar worden er eens in de twee jaar uitstapjes georganiseerd. Overal ging de reis naar toe: Zwitserland, Oostenrijk, Portugal, Mallorca, Joegoslavië, Praag en ga zo maar door. De eerste vliegreis was in 1970 naar Mallorca, wat toentertijd een hele belevenis was. Half Ootmarsum nam dan ook, onder aanvoering van burgemeester Grotenhuis, afscheid op de Markt, als betrof het een wereldreis!

Hoogtepunten

Een hoogtepunt voor wat betreft de buitenlandse activiteiten, was het folkloristisch festival in Torremolinos in 1974. De groep reisde richting Spanje in boerendanskleiding, zowel op Schiphol als in het vliegtuig. De douane wist niet hoe ze het had en voerde de meest vreemde controles op de vreemdste plekken uit. Als vermeende buit stuitte men op een mandarijntje met mesje bij één van de boerinnen! Uiteraard was er enorm veel belangstelling en hilariteit, waarmee we de krantenkoppen haalden in de Nederlandse en vooral ook Spaanse pers. Daarna volgde een reeks van optredens gedurende een week in de meest luxueuze hotels, met als

hoogtepunt een slotgala-avond met dansgroepen uit de hele wereld in het Cultuurpaleis van de badplaats. De avond werd bijgewoond door duizenden Spaanse prominenten en rechtstreeks op TV uitgezonden.

Een ander hoogtepunt was het 40-jarig jubileum in 1976. Het werd gevierd met een kerkdienst en een grootscheepse receptie, bij welke gelegenheid onze onbetwiste en veel te vroeg overleden (1985) leider Wim Essink werd geridderd uit erkentelijkheid voor zijn vele verdiensten voor Ootmarsum. Het jaar 1986 was wel een zéér bijzonder jaar voor de vereniging: Het 50-jarig GOUDEN jubileum. Een drukbezochte receptie en een uitgebreide expositie getiteld “50 jaar Ootmarsumse Boerendansers”, gaven er een extra feestelijk tintje aan. De festiviteiten werden in september nog voortgezet met een folkloristisch festival met optocht van de verschillende dansgroepen en er waren de gehele dag optredens op het podium op het Kerkplein. Die dag werd er in Ootmarsum de langste ontbijttafel georganiseerd, waarmee men in Het Guinness Book of records kwam! Het was één en al gezelligheid in de stad.



1986, Gouden jubileum. Burgemeester Urlings overhandigt de Koninklijke Erepenning aan voorzitter Jan Smellink.

Foto: Archief Boerendansers

De toenmalige voorzitter van de Boerendansers, Jan Smellink, mocht uit handen van burgemeester Urlings, de door Hare Majesteit Koningin Beatrix toegekende Koninklijke Erepenning, in ontvangst nemen. Een bekroning en erkenning van 50 jaar Boerendansen Ootmarsum!

De jaren gingen voort en de vereniging groeide en bloeide. Toon Heupink werd voorzitter en het aantal wekelijkse en bijzondere optredens groeide uit tot veertig per jaar!

Nu schrijven we 1996

Zoals in de aanhef al is vermeld, bestaan de Boerendansers *zestig jaar*. Ondanks de respectabele ouderdom is de groep groter en levendiger dan ooit te voren. We verwelkomden maar liefst zeven nieuwe én jonge leden en namen tevens afscheid van enkele trouwe leden met een indrukwekkend aantal “dienstjaren”, waarvan het absolute record wel werd gehaald door Gerard Brandehof die maar liefst zesenvestig jaar lid was!

Maar ook anderen zijn de vereniging lang trouw, zoals bijvoorbeeld Elly Reinders en Jan Schulten die in 1996 zijn gehuldigd voor hun 40-jarig lidmaatschap en er zullen er nog meer volgen!

De inzet voor Ootmarsum staat bij de Boerendansers hoog in het vaandel. Tijdens de Siepemarkten wordt elk jaar een boerenbruiloft opgevoerd en de groep is de “zwarte draad” in het hele gebeuren. TV-Oost maakte er dit jaar een leuke reportage van.

Eind 1996 deed zich een nieuw fenomeen voor in de vereniging. Angela Jansen-Zonder werd namelijk benoemd tot eerste vrouwelijke voorzitter; waarmee gezegd zij dat de club met de tijd meegaat. Dat neemt niet weg, dat de doelstelling ongewijzigd blijft: “onze oude tradities in ere en in stand houden en deze uitdragen naar een zo breed mogelijk publiek.”

We zijn er van overtuigd, dat onze Ootmarsumse Boerendansers, die niet meer zijn weg te denken in onze gemeenschap en waar gezelligheid, vriendschap en traditioneel besef hoogtij vieren, over veertig jaar hun honderd jarig bestaan zullen herdenken. Dat kan de vereniging niet alleen doen, maar samen met allen die de vereniging een warm hart toedragen en daarvoor willen we tot slot onze dank uitspreken....!

Toon Heupink

De broadkrommel stekt ‘m oarig

EEN BOERDERIJ....'VAN EEUWEN HER' 'Kroniek van het erve Kokkelink'

Schuilgaande achter hoog geboomte ligt op enige afstand van de stad aan de Denekamperstraat 51, een boerenbehuizing. Eèn van de laatste oude boerderijen van Ootmarsum binnen de bebouwde kom...echter hoe lang nog?



Het huidige erve Kokkelink. In de buitenmuren van de bovenkamer bevinden zich oude gevelstenen.

Foto: Archief Heemkunde

De stadsuitbreiding met de oprukkende nieuwbouw lijkt niet te stuiten. Een enkele keer herinnert een straatnaam ons nog aan het bestaan van een verdwenen boerderij bijvoorbeeld de Cellenkampstraat. Van anderen hoeven zoals het erve Ghosenynck en het erve Lubbertinck is zelfs de ligging onduidelijk. Zij lagen binnen het rechtsgebied van Ootmarsum: het stadswigbold of de stadsvrijheid genoemd. Deze boeren waren geen horigen, voor hen gold het gezegde: stadslucht maakt vrij!¹ Gelukkig nog spaarde de tijd een boerderij binnen onze gemeente, waarvan de geschiedenis terug gaat tot in de Middeleeuwen ! Het is het erve 'Kokkelink' of

'Kokkelman'. De weg waaraan de hoeve ligt, heette vroeger de Nordhornse straat, vanouds de postweg via Frensdorf naar Bremen.

Burgers van de stad Ootmarsum

Daar de boerderij Kokkelman binnen de stadsvrijheid van Ootmarsum lag, konden de bewoners van het huis burger van de stad worden. Hun naam werd opgetekend in het burgerboek.² In Twente waren veel boerderijen met de grond tot in de vorige eeuw in handen van landadel, kloosters en kerken. Dit gold ook voor het erve Kokkelink.

Ligging

Het erve lag aan de rand van de marke Nutter en Oud-Ootmarsum, nog net binnen de grens van de stad. De bewoners werden ook wel 'brincksitter' genoemd. Het huis was stellig 'een lös hoes', een uit binten bestaand houten getimmerde gevuld met lemenwanden en geplaatst op grote veldkeien. Het overstekend dak gedekt met plaggen of stro. Natuurlijk is de boerderij in de loop van de tijd regelmatig verbouwd. Rondom het huis stonden schuren en andere opstallen. Heel opmerkelijk is de spiekerbelt met gracht op de kadasterkaart van 1829, sectie A, 3e blad nr.1164. Een spieker was een bergplaats voor gedorst graan. De in de stad wonende eigenaar had weinig ruimte om zijn voorraad uit de pacht in natura op te slaan. Vandaar de spieker op het land. Het erve Kokkelink was omstreeks de jaren 1300-1400 in handen van Gherd van Bevervorde. Wij veronderstellen dat de spieker bij het erve Kokkelink gebruikt werd door deze in Ootmarsum wonende familie.

De familie van Bevervorde

Vanaf 1385 was Gherd van Bevervorde rentmeester van de bisschop van Utrecht en beheerde hij de bisschoppelijke eigendommen in Twente. Dat hij toen al in Ootmarsum woonde, blijkt uit de optekening in het oude burgerboek van Ootmarsum.³ In diezelfde tijd woonde als bouwman of boer op het goed Kokkelink, Raben met zijn vrouw. Raben had de boerderij Kokkelink in pacht gekregen van Gherd van Bevervorde. De bewoners van de boerderij Kokkelink vielen juridisch niet onder het hofrecht van de Hof Ootmarsum. Toch bestond er wel een bepaalde rechtsverhouding tot de bezitter van het goed. Wellicht had Gherd van Bevervorde de boerderij van de bisschop van Utrecht gekocht of 'geleend'.

Een oude acte

Voor het eerst wordt de boerderij Kokkelink in een acte van 13 juli 1408 genoemd. In deze acte wordt naar een eerdere acte rondom 1350 verwezen.. Het inkomen van van Bevervorde bestond voor een deel uit de pacht van zijn boerderij Kokkelink in geld of natura (een deel van de oogst zoals bijvoorbeeld graan). De bouwman zat, als hij maar op tijd de pacht betaalde, vrij vast op de hoeve en dit gold ook voor zijn erfopvolgers. Van Bevervorde kon zijn bezit Kokkelink met renten of andere giften, zgn.uitgangen, belasten.

Een testament

Uit de bepaling in het testament van Gherd van Bevervorde blijkt, dat de priester van het vroeg-altaar in de kerk van Ootmarsum, na overlijden van Gherd, missen moest lezen voor het eeuwige zielenheil van hem en zijn voorouders.

De priester werd hiervoor in natura betaald uit het erve Kokkelink.

De verbondenheid van de familie van Bevervorde met Ootmarsum is een heel oude en duurde voort tot in de 19e eeuw! ⁴

In andere handen

Een aantal jaren later kwam de boerderij in bezit van de familie van Grimberg. Dit geslacht was familie van de van Bevervorde's. Niet lang is de boerderij van deze familie geweest.Een volgende acte voert ons naar het jaar 1469.

Door grondoverdracht, gedaan voor de richter Dyrck van Heijden van Ootmarsum, had Werner Kokelinck (toenmalige schrijfwijze) , die meier was op de boerderij Kokkelink, kans gezien grond te kopen.

Een stuk 'madeland', nat weiland om te maaien en te hooien, gelegen bij de Dinkel, werd gekocht van Ghert Lodevinke, en aan de boerderij toegevoegd. Dit weiland lag naast 'de Kattenstert' bij de Dinkel.⁵

Werner Kokelinck had inmiddels in 1475 het burgerschap van de stad verworven.

De grootte van het erve

De bij het erve Kokkelink behorende grond was beperkt. Inzicht hierin verschaft het 'Schattingsregister van Twente van 1475'.In dat jaar werden alle boerderijen voor de belasting in Twente getaxeerd.Het register omschrijft het erve als een kate, d.w.z. een kleine boerderij, die aan pacht o.a.'1½ golden Rijnse-gulden' met een waarde van 30 stuivers moest opbrengen.

Kokkelink kreeg een belastingaanslag van 1 schild (muntstuk met de waarde van 30 stuivers). In die tijd was er weinig geld in omloop dus betekende dit een hele uitgave voor de boer.

Een kerkelijk goed

In het Rijksarchief Utrecht werden stukken van Geerdink ⁽⁶⁾ aangetroffen waarbij een acte uit 1520.

Hieruit blijkt, dat de boerderij Kokkelinck door de kerk van Ootmarsum van Dirck van Grimberg gekocht was.

Helaas bleek het (nog) niet mogelijk de koopacte op te sporen. Dirck van Grimberg stierf omstreeks het jaar 1440.

Een erfwinningbrief

Veel informatie geeft echter een acte uit 1520.

Het is een erfwinningbrief, uitgegeven door het kerkbestuur van Ootmarsum in het jaar 1520 aan Hinrikes Kokkelink en zijn vrouw Aleijde (Alijd), meier op het erve Kokkelink.

Het contract legt in de erfwinningbrief de plichten en rechten van de pachter of meier van de hoeve vast. Hinrikes en Aleijde moesten elk jaar als pacht aan de kerk van Ootmarsum betalen: 'een molt gerekend naar de in Ootmarsum gebruikelijke maat, twaalf woutelijke penningen en een pond was, dit laatste te voldoen op het feest van de Heilige Simon en Judas'. Met molt werd vermoedelijk een hoeveelheid gerst bedoeld, die men in 1 keer malen liet.⁷ De (bijen) was werd gebruikt om kaarsen van te smelten, destijds veelal de enige verlichting in de kerk.

Wanneer Hinrik of Aleijd of één van hun nazaten zouden komen te overlijden, had de kerk recht op de 'keurmede', een roerende zaak naar keuze, uit de nalatenschap. Vaak werd de beste zaak dan gekozen!⁸ Na het overlijden van de bewoner van de hoeve moest de volgende bewoner opnieuw een erfwinningbrief zien te krijgen. De betaling, die hiervoor gedaan diende te worden, stond bij voorbaat vast: 'één Brabantse mark te vervangen door 8 "golderijns gulden of een andere munteenheid'.

Voor dit bedrag mocht dan een erfopvolger (kind) de bouwplaats Kokkelink met toebehoren overnemen. Echter onder voorwaarde, dat werd voldaan aan de jaarlijkse verplichtingen, zoals Hinrik en Aleijd op zich genomen hadden. Het kind moest dan wel op het erf trouwen! De kerk te Ootmarsum ging er vanuit, dat de boerderij overgenomen zou worden door een zoon van de boer en boerin. Verder gold voor de boer nog een ander voorschrift.

Vervoersplicht

Hij was verplicht om wagenten uit te voeren. Dit hield in, dat hij de pastoor of de leden van het kerkbestuur moest rijden als zij ten behoeve van de kerk ergens naar toe wilden.

De positie van de pachter of meier van het erve Kokkelink tegenover de kerk van Simon en Judas te Ootmarsum kon zoals uit de acte af te leiden is, vergeleken worden met de positie van een keurmedige. Dit was een vorm van horigheid waarbij de heer, in dit geval de kerk van Ootmarsum recht had op het beste uit de nalatenschap.

St.Agnesklooster in Oldenzaal

Enige jaren later, in 1546 verkoopt de kerk uit de boerderij Kokkelink 'een jaarrente van 5 Rijnse gouden guldens aan Johan van Zutphen en Berthe Krane Pater en Mijnisterrsche des Convents te Oldenzaal'. Het is bedoeld voor het onderhoud van convent-zusters.^{9 10}

Intussen gingen de betalingen in natura, zoals gerst, bijenwas maar ook in geld aan de kerk van Ootmarsum gewoon door.

De jaren 1561 tot 1615

Meer informatie over deze periode geeft een oud rekeningenboek van de kerk van Ootmarsum over de jaren 1561 tot circa 1615. Uit de aangetekende inkomsten van Pasen tot Pasen blijkt het erve Kokkelman elk jaar aan de kerk twee mud gerst, 1 pond bijenwas en 6 tot 8 stuivers betaald te hebben.¹¹ Soms was er een achterstand, die ingehaald moest worden.

Gevolgen van de reformatie

Na de veldtocht van Prins Maurits in 1597 en de invoering van het protestantisme daarna, nam de gereformeerde gemeente te Ootmarsum in 1603 de pacht over. De boerderij Kokkelink werd toen kennelijk als een kerkelijk goed van deze gemeente beschouwd.

Taxatie en belasting

Een duidelijk bericht over de economische situatie van de boerderij Kokkelink is de taxatie met het oog op een voorgenomen belasting (verponding) in Twente in 1601.

Binnen het wigbold van Ootmarsum is Kokkelman als volgt aangetekend: 'Het erve Kockelman liggende binnen de stadsvrijheid is groot 13 mud¹² en geeft aan Jan van der Marcke ter pacht 5½ mud rogge, 5½ mud gerst. Item , 15

pond, elk pond met 5 witten, elke witte met 16 placken¹³ te betalen en nog 2 mud jaarlijks aan de kerk van Ootmarsum'.

De oppervlakte van de grond bestond uit 7 ha bouwland en enig gras- en hooiland. De pacht die Jan of Johan van der Marck uit Kokkelman kreeg bestond uit natura en geld. Waarschijnlijk was het een soort toelage hem door de kerk te Ootmarsum verleend als kanunnik van Oldenzaal. De opgelegde belasting aanslag bedroeg 6 gulden en 15 stuivers. Vergeleken met anderen was dit een hoog bedrag.

Enige tijd later, in 1632 werden de goederen van de r.k.kerk in Twente in beslag genomen ten voordele van de Staten van Overijssel. Onduidelijk is wie uiteindelijk de nieuwe bezitter van de boerderij Kokkelink werd. Misschien toch de gereformeerde gemeente van Ootmarsum ?

Het erf moest leveranties doen aan deze gemeente onder meer in de vorm van miskoor.¹⁴ Een jaarlijkse levering uit het erve aan de Vikarij van het Altaar der drie Koningen in Oldenzaal werd door Drost Bentinck toegewezen aan de Oldenzaalse chirurgijn dr. Gerlacius. Na diens dood in 1688 kwam deze levering open te staan en werd waarschijnlijk opgeheven.

Een afsplitsing

Een aantal jaren later, nauwkeurig is de datum niet bekend, is er aan de grens van het erve Kokkeling een nieuwe boerderij gebouwd waar een Koert Kokkeling op ging boeren. Hij was een familielid, zoals uit een acte van 1815 kon worden afgeleid. In de geschiedenis wordt dit huis in tegenstelling met het ons bekende erve Kokkelman, 'Coort Kockelinkhuis' genoemd. Later verwaterde dit zelfs tot Coortshuis of Koertshuis. Op de plaats van deze boerderij is nu de Stoeterij 'Wiemselbach' aan de Mors gevestigd.

De 19e eeuw

Na de Franse tijd van 1813 tot circa 1850 ging de betaling in geld of natura door de Kokkelman-boer aan de gereformeerde kerk gewoon door. Tot 1840 werd het door deze gemeente als pastorijgoed beschouwd. Door betaling van een bepaalde som geld werden omstreeks 1850 deze verplichtingen afgekocht.

Wel met de dochter trouwen wil, môt met de moor vri'jn

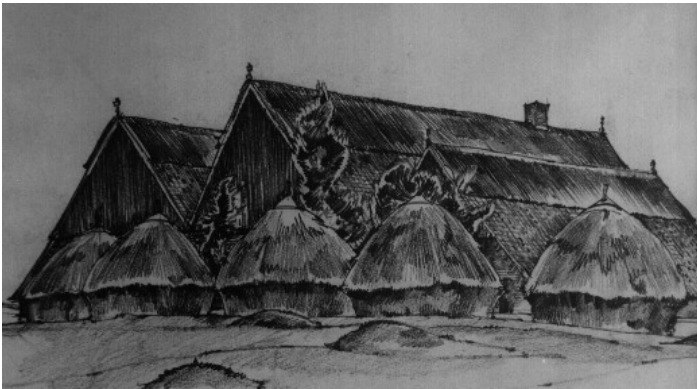
Een gevelsteen

In diezelfde tijd werd er aan de boerderij Kokkelink een bovenkamer of lijftuchtshuis gebouwd. Hierin namen veelal de ouders of schoonouders hun intrek als de jonge boer het bedrijf overnam. Ook wel ging de erfopvolger er zolang in wonen tot hij de boer op het bedrijf werd. De gevelsteen met de inscriptie 'H.Kokkelink-M.Scholtenlinde 1851 met daarboven I.H.S.' herinnert ons hieraan.



Het erve in de tegenwoordige tijd en een brand

Allereerst geeft een tekening van Jan Jans 'Stromijten aan de achterzijde van boerderij Kokkelman' uit circa 1930, ons enige mate een beeld van de boerderij.



Stromijten aan de achterzijde van boerderij Kokkelman. Tekening Jan Jans ca. 1930.

Collectie Vereniging Oudheidkamer Twente

Meer informatie over de bouw van de boerderij geeft een procesverbaal over de brand in 1943. Maandag 2 augustus was een warme dag met in de avond een losbrekend onweer boven Ootmarsum.

De toenmalige bewoners, de familie Santen en huurders van de boerderij, zaten om half tien nog buiten voor de niendeuren. Plotseling sloeg de bliksem in het achterhuis. Het huis met stallen behalve de bovenkamer verbrandde.



Erve Kokkelink vóór de brand. Links twee zussen van boer Santen schrobben en speoeln de melkbussen.

Foto: J. Santen



V.l.n.r. boer Santen met zijn twee zoons en overige familieleden. Op de achtergrond: de grote inrit met classicistische boog en portaal met niendeur.

Foto: J. Santen

De boerderij met twee schuren aan weerszijden was een stenen gebouw met aangebouwde bovenkamer aan de voorzijde. Het dak was gedekt met pannen en strodokken. De deel met een pomp lag in het achterhuis. De grote niendeuren aan de zijde van de Denekamperweg besloten het huis. Volgens de toen nog levende eigenaar, Hendrikus Bernardus Kokkelink zou het huis 300 jaar oud geweest zijn.¹⁵



Het huidige erve Kokkelink.

Foto: Archief Heemkunde

Nieuwbouw

Spoedig na de brand werd de boerderij herbouwd in de stijl zoals wij haar nu kennen. Echter nog steeds een boerenplaats waarvan de ligging ons aan een ver verleden herinnert. Omgeven door eiken en enigszins afgelegen van de grote weg, haalt dit erve met haar oude naam hopelijk nog de 21e eeuw !

Henk Eweg

*T.z.t verschijnt een uitgebreide kroniek in cahiervorm.

Bronnen

Rijksarchief Utrecht te Utrecht
Rijksarchief Overijssel te Zwolle

Archief Gemeente Ootmarsum te Ootmarsum
Archief N.H.Gemeente te Ootmarsum
T.Hesselink-van der Riet te Albergen
L.M.F.Kokkelink te Ootmarsum
Mr.R.F.A.Rorink te Almelo

Literatuur

Formsma, W.J., Oud-Archief Ootmarsum.Assen 1943.
Geerdink, J., Eenige bijdragen tot de Geschiedenis van het Archidiaconaat en
Aartspriesterschap Twenthe. Heruitgave Hengelo, 1978.
Gevelstenen en opschriften in Overijssel.Jaarboek Overijssel. Zwolle, 1977.
Gevers, A.J.en Mensema, A.J., De Havezaten in Twente en hun bewoners
.Zwolle, 1996.
Hagen, H., Boerderijen in Twente.Utrecht 1992.
Hattink. R.E., Register op Oud-Archief Ootmarsum. VORG, Zwolle 1878.
Het verpondingsregister van Twente van 1601.Vereniging Oudheidkamer
'Twente'.Enschede, 1985.
Hulshoff, A.L., Het Schattingsregister van Twente van 1475. Werken VORG
nr.28.Zwolle 1953.
Stichting Heemkunde Ootmarsum, 1981. Jaartallenboekje
Rorink, R.F.A., Verbonden door de echte.Almelo, 1996.
Snuif, C.J., Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe. Herdruk
Hengelo/Schiedam, 1975.
Verhoeff, J.M., De oude Nederlandse maten en gewichten. Amsterdam, 1983.

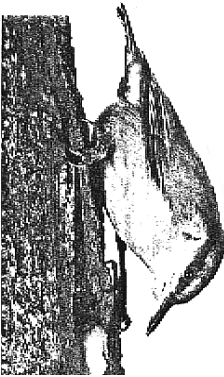
Eindnoten

-
1. Binnen de gemeentegrens of beter gezegd de stadsgrens gold het wigboldrecht of stadsrecht.
 2. Het burgerboek is voor een groot deel bewaard gebleven en is aanwezig in het oud-archief van de gemeente Ootmarsum.
Een volledige bewerking is in voorbereiding bij de stichting Heemkunde Ootmarsum.

-
3. Hoewel het burgerboek begint met het jaar 1396 kan worden aangenomen worden dat de eerste lijst is samengesteld uit eerdere aantekeningen.(Mededeling van J.Geesink, Zwolle, jan. 1913)
 4. Gheriit van Bevervorde komt ook in het eerder genoemde burgerboek van Ootmarsum voor als burger in 1396.
 5. De oude veldnaam " Kattenstert" werd ook bij het recente veldnamenonderzoek door de Stichting Heemkunde Denekamp aangetroffen.
 6. J. Geerdink was pastoor in de Lutte; een aantal archiefstukken van hem werden bewaard in de bibliotheek van het Groot Seminarium te Rijenburg en zijn thans ondergebracht in het Rijksarchief Utrecht.
 7. Het is een inhoudsmaat speciaal voor graan en werd gebruikt in Oost- en Zuid Nederland. Zie blz.113 "De oude Nederlandse maten en gewichten", J.M. Verhoeff, Amsterdam, 1983.
 8. Omdat de kerk bij het overlijden van de boer recht had op de beste roerende zaak, wordt dit een keur genoemd. De persoon wordt betiteld als "keurmedige" ook wel kamerling genoemd. Zie blz. 96 e.v. in " Verbonden door de echte", Mr. R.F.A. Rorink, Almelo 1996.
 9. De Rijnse gulden had een waarde van 28 stuivers en een goudgehalte van ca. 0,750.
 10. Ondertekend werd door F. Jacobus Polius en Suster Catharina Spyck, Albatis.
 11. Dit boek wordt bewaard in het archief van de NH.gemeente te Ootmarsum.
 12. Een mud is hier bedoeld als oppervlakte maat en is 0,5322 ha.
 13. Een witten = stuiver van goed gehalte; plack = munt ter waarde van een ½ stuiver.
 14. Dit waren bijdragen in natura aan de RK.kerk voor het levensonderhoud van de geestelijkheid.

-
15. Rapport van de marechaussee nr.124, Groep Denekamp, Post Ootmarsum,
dd. 05.08.1943.

De Boomklever (*Sitta europaea*)



In de herfstvakantie hoorde ik een vreemd getik vanuit een oude perenboom. Ik bleef staan en was nieuwsgierig wie dat geluid veroorzaakte. Opeens zag ik een opvallende vogel die driftig aan het tikken was op een tak. Het geluid klopte niet met wat ik eerst zag en even later ontdekte ik een tweede vogel, die een tak verder zat te hameren of zijn leven er van afhing. Het waren twee boomklevers! Het ene diertje helde met zijn hele gewicht achterover om vervolgens met zijn lange scherpe snavel op een bruine punt in de tak neer te komen. Om meer kracht bij te zetten, gebruikte het bovendien soms zijn vleugels. Opeens had het dier er genoeg van en vloog in een golvende

beweging weg, net zoals spechten plegen te vliegen. Met een ladder inspecteerde ik de plek waar de vogel zich zo enorm had ingespannen. In een scheur van de tak zat een in tweeën gespleten hazelnoot geklemd en blijkbaar was het werk voor niets geweest, want er zat geen pit meer in; of het moest zijn dat het dier met de inhoud was weggevlogen. Die week zag ik de vogel nog wel vaker in onze tuin en herhaaldelijk had het beestje een hazelnoot in zijn bek, waarmee het rondkeek op zoek naar een geschikte plek om hem los te breken.

De opvallend gekleurde vogel verraaft zich door zijn speciale houding in een boom. Het diertje kruipt vaak van boven naar beneden en onderscheidt zich daarmee van de boomkruiper die altijd van beneden naar boven kruipt op zoek naar larven en insecten tussen de schors van de boom. Het zijn dus beide zeer nuttige dieren.

De boomklever is een circa 14cm grote vogel, die aan de bovenkant blauwgrijs van kleur is, terwijl de onderkant opvalt door een prachtige oranjebruine kleur. Bij het mannetje zijn die kleuren iets feller en gaat de oranje kleur over in bruin. Beide vogels hebben boven de ogen een opvallend felle zwarte streep lopen. Het geluid dat ze maken klinkt als een hard “twit twit” of als “twie-twie-twie”.

De boomklever komt vooral voor in bossen, parken en tuinen. Zo heb ik deze vogel ook al gehoord en gezien in Engels’ Tuin. Toch is het merkwaardig, dat deze vogel niet overal in ons land te zien is. In het westen en in het noorden van ons land komt hij sporadisch voor en zelfs in Drente

is het dier eerder een uitzondering dan een regel. De verspreiding van de boomklever lijkt net als in de ons omringende landen, veel op die van de glanskopmees. Deze laatste vogel heeft zich echter veel meer verspreid dan de boomklever. Volgens een telling van een twintigtal jaren geleden, zijn er nog geen 6000 paartjes in ons land. Gelukkig neemt hun aantal wel sterk toe. De Boomkruiper komt in verhouding bijna tien keer zo vaak voor. De boomklever als broedvogel tref je meestal aan in gemengde bossen: beuken, eiken en sparren. Zijn nest maakt hij het liefst in natuurlijke holten of in oude spechtenholen. Maar in een van de nestkastjes op het Springendal, vlak bij de Mosbeekweg, zit altijd een boomklever. Van veraf kun je al zien dat er geen koolmees of bonte vliegenvanger inzit, want de voorkant is met klei of modder ingesmeerd en vooral rond de opening is een dikke laag aangebracht. Dat het aantal boomklevers niet zo sterk groeit hangt ook samen met de hoeveelheid voedsel, die ze in de winterdag kunnen vinden. Vooral in een strenge winter, waarbij er ook nog weinig eikels te vinden zijn, vallen er veel slachtoffers onder deze vogelsoort! Het is te hopen, dat het dit jaar geen strenge winter wordt, want er zijn deze herfst weinig eikels.

Harrie oude Elberink
Vogelwerkgroep

Hee hef mear op één' dag in de wek wat te zeggen, mear hee wet nich welkn

ET CLAMOR MEUS AD TE VENIAT

Een idylle oet de joaren veertig

Bidden heurden bie 't dageliks leawen van dee tied, net as ofwasschen, schoon' poetsen en bosschoppen doon. En ok a bepoalden 't klök'ken van 't klooster nich langer 't ritme van 'n dag in OATMÖSCHE, het was toch wa een heel vertrouwd geluud, da'w zeker hadden mist, as't der nich meer west was. Wat Johan Huizinga ooit schreef oawer 't volk der Middeleeuwen, dat "leefde in den sleur van een geheel veruiterlijkten godsdienst" - dat gung veur oons nich op. Mer an de aandere kaant stellen 't gelöf oons ok gin lastige vraogen. Oons gelöf was vanzölfsprekkend, het was iets da'j *deuden*, doar dacht-ie wieders ok nich bie noa. An 't gelöf, an de kark was trouwens ok gin ontkommen an. Want a'j dat zolden proberen, dan ko'j net zoa goed de hele gemeenschap van Oatmösche goeiendag zeggen. Doarum keek ok gin meansche vrömd op as veer misdeenderkes, in toog en superplie op weg noar 'n karkhof, bie Graar' Möshoes um pankook kwammen zeuren, en gewapend met wierookvat en kruis in 't Bussche leupen te donderjagen en mekaar natmaakten met wi'jwater. - 'n Liturgischen emmer werr later in de bek weer bievuuld. Wie kenden de regels!

In de school hadden wie katholieke leasbeuk'kes, katholieke taalbeuk'kes, katholieke geschiedenis en dreemoal in de wek godsdeenstles. De meester bidden met oons an 't begin en an 't eind van 'n monnen en van 'n middag, veur en na 't spölketear. En ok de leedkes die wie leerden, bezongen de *heile Welt* van het catholicisme van dee tied:



*RK Kerk van voor de restauratie.
Foto: Archief Heemkunde*

Het wemelt in den Mei van blonde kleinen
nabij de veldkapel.
De takken van de hoge linden deinen
nabij de veldkapel.
(....)
Maria hoort, terwijl de sterren glanzen
den naklank van de laatste rozenkransen.

De wereld was veur oons keender a volledig inkleurd. Wie hoofden zölf niks meer te ontdekken of te bedeanen. En problemen kwammen in dizze ofgeslotten wereld van de schoolbeuk'kes nich veur. En as ze der a wadden, werden ze in 'n haandumdre'jen oplost. Het was mer ne vergissing west, het was good bedoeld west. Ze hadden der zun spiet van.... De katholieke wereld was nog völ mooier dan a'w dacht hadden.

Nee, het echte gevoar kwam oet nen heel aandern hook. Het kwam van *boeten*. Dat hoven nich wieder te wodden oetlegd en doar hoofden wie ok wieder nich ne'jsgierig noar te wean.. De bosschop was duidelijk: blijft bie de klub, hoalt 't spul bie mekaar, doot wat oe leerd wodt en stel gin lastige vraagen. 'n Grapje op zien tied mocht dan nog wa, as 't dan mer een *katholiek* grapje was.

En doarum was iedereen vrolijk en tevreden lid van een of meer confessionele verenigingen, waarvan der in Oatmösche ne hele rieg wadden, 'n enen nog gezoonder as 'n aandern: de K.T.T. , de Zandlopers, de gidsen en de verkenners, KOSC, de Bergruiters, de Kajotters, Bene Cantate en wat al nich. Ne lange rieg van jonge keerls en wichter stak vrijwillig heeren vri'jen tied in aal dee verenigingen, nich oet speciaal nobele motieven, welnee, *dat höörden zich gewoon zoa*. En ieder keer trof ie in 't centrum van zonne club weer een van de keplöans an as "geestelijk adviseur", of 't noe bie de welpjes was of in 't bestuur van de Boerenleenbaank. De Kark harr here zaakjes good veur mekaar in dee tied. Der was dan ok nog gin enkele reden veur bescheidenheid.

Hee is op't geald as de duuvel op de zeel



1952: De Katholieke Arbeiders Jeugd tijdens een bonte avond in Westernstijl.
Achterste rij: 2^{de} van links kapelaan Altenburg als geestelijk adviseur.

Foto: H. Veelers

Völ meer dan noe was 'n meansche zien gelöf in dee dage ne zaak met heel wat sociale haken en oagen: ie höarden oe beveurbeld regelmoatig en tenminsten iedern zondag in de kark te loaten zeen. En eenmaal in de kark, höörden oene hoalding en oen gedrag te getugen van *ernst*: der werr nich lachen in de kark en der werr ok nich proat. Wa'j wa of nich oetvoerden of dachten, dat deu der nich zoa völ too, as'ter mer degelik en devoot oetzag. De burgemeestersvrouw van toen, dee meestal nog-a laat de kark inkwam, en dee dan oetvoerig met 'n zakdook of met de haansche begon te friemelen, of aalverdan in heere tassche zat roond te zeuken, en dee zunne *doare* mus op har, dee in Oatmösche ja helemaal gineen dreug in dee tied (en ok nog *poeierd* was!) en dee dan ok nog, *veur datter preakt werr*, a half op 't gat gung zitten, - ja, zun meansche kon der van op an dat'e deur de minder prominente vrollen van de stad in stilte werr haat en veracht. Ze zeaden 't ja wa nich harop, mer ie konnen hoast *heuren* wat ze dachten: " Wat bi'j toch 'n ding!" In ne moeilike tied as toen was dat veur heel wat devote dames ne troostrijke constatering.

Nee, zölfs mekaar groeten deu'j in de kark hoogoet met nen kotten, zunigen heufdknik. Mer lever deu'j 't helemaal nich. En wieders keek ie liek veur oe oet, met geslotten oagen, gevoalden haand' en a'j der kaans too zaggen: 't heufd ok nog 'n betken scheef (deemoed). En as ik as jungske aal verdan zat te dre'jen in de baank, of te völ keunsten oethaalden, dan kreeg ik nen helderen dre'j um de oaren, waar iedereen biezat. Of van oons moder, of van 'n oalen heer Vos, den in de baank achter oons zat.

Gineen kon zich an dit soort ongeschrewwen regels onttrekken, tenminsten nich zonder sociale kleerscheuren. Want hoe good of hoe slecht ie oe an dizze regels huldten, dat bepoalden oeteindelijk nen helen eind oen maatschappelijk anzeen en postuur.

Dat deuden trouwens ok de tarieven van de baankenpacht. Dee brachten heel precies de kwaliteit tot oetdrukking en dus ok het prestige van iedere plaats in de kark - en bepoalden dus ok het anzeen van 'n pachter. Dat leup van de duurste plaatsen oarig veurin, woar'j beveurbeld de familie Gerrad Essink antroffen, de families Scholten Linde en Bloemen, de Scholtens alsmede H.F.M. baron Schimmelpennick van der Oye, de burgemeester van Oatmösche (en noa 'n oorlog verdorie ok nog oons oom Willem!), - tot an de goodkoopste plaatsen, helemoal achterin, woar da'j gin altoar konnen zeen en ok ginnen preakstool. Doar deuden nich alleen de financieel minder bedeelde gelövigen hear kerkelijke plicht. Doar ko'j ok, op zeuven leage bänk'kes, dee ze "'t wottelbert'" neumden, onder de mis 'n gezellig böömken kruusjassen, zonder da'j al te völ deur de pestoor werden ofleid.

Bidden was in dee dage vaak ne zaak van kwantiteit, nich zoazeer van frommigheid. Ie bidden vaak wat 't lieden kon en hopten dan - of wuzzen wa wisse - dat' aait wa wóar good veur was. Op school leerden wie de Oefeningen van Geloof, Hoop en Liefde en van Berouw - ik ken ze nog aait; het verschil is da'k ze noe ok snap. De Vief Blijde, resp. Droeve en Glorieuze Geheimen van den Rozenkrans - dee ik nóg nich snap - de Twaalf Artikelen van het Geloof, de Tien Geboden van God en de Vief Geboden van de Heilige Kerk. Dat bint'er tweeënveertig in de gauwigheid, tenminsten, a'j de Veer Voornaamste Waarheden nich metrekent. En dat heurden-ie ollemoal oet'n kop te kennen. En ik léérnde ze ollemoal oet'n kop, inclusief de hele Grote Katechismus. Doar mankeerden gin woord an, want bie oons in hoes werr dat heel veurnaam vonden. Wat mos meneer pestoar wa nich van oons deanken a'j de "kattégismis" nich leerden! Ne degelijke godsdeenstige reputatie was in dee tied nog de möite weerd. Het was, maatschappelijk gezeen, nich verstaandig um der in zaken van godsdeens met de pet noar te smieten.. Mer veur oons jongs gaf veural 'n deurslag dat meester Verhulst grote haande har, veural a'j 't em nich noar 'n zin deuden.

En dan ha'j doar aal dee gebeden, bie alle geleagenheden van 't joar. Ie snappen 't aal wa nich zoa net, mer a'j ze met de hele klas opdreunden, dan kloont dat toch zoa mooi: "... de aflaten verdienen die eraan verbonden zijn...tot Uw eer en tot zaligheid van mijn ziel (wat knap zegd, hè!) spijt

over mijn zonden, omdat ik Uw straffen heb verdiend, maar vooral, omdat ik U, mijn Grootste Weldoener en Hoogste Goed heb beledigd ...Die almachtig zijt, oneindig goed voor ons en getrouw in Uw beloften" Taalgebroek van de boawenste plank, zo'k zoa deanken, wonderen van economie en helderheid. Het valt mi noe pas good op.

De vromheid, of better: de vrommigheit, werr' dus nich "onder de korenmaat" zet, um met de pestoar te sprekken. Intengendeel: zoa of en too werden de beminde gelöwwigen zölfs knap fanatiek. Totdat de eerwaarde pestoar Scheepers, zaliger gedachtenis, der 'n eind an maakten, beveurbeld, was 't communie-oetdelen onder de zondaagse missen nen indrukwekkenden pröttel. Roem op tied begonnen sommigen a met de inleidende moatregeln, de kleine logistiek: nös-snuuten, pupmuntken in 'n moond, veulen of 't ströpken liek zat en de boksenknöape dicht. De warming up. Dan spanden zich de spieren. De meeste leu kwammen noe langzaam in de bene, kloar veur 'n sproonk. Watten hadden a nen voet in 't gangpad stoan. Van wied weg op 't altoar klonk de dunne stem van keploan Kroezen veur 't daarde keer: '...sed tantum dic verbo et sanabitur anima mea" . Spreek slechts één woord.

En dat was 't teken. As ne kudde in paniek besschen de gelöwwigen noar veurten um de genade van het Heilig Brood deelachtig te wodden. Mer effen rap zat 't verkeer netuurlijk ok in 'n knup, zodat ter heugte van de baanken van Elferman, van Krop en Pikkemoat-Brookhoes, van Jantje Scholten en van Weustink-Klöasken het godsvolk tengen mekaar ston op te biggen. Der mos wocht wodden, want velen waren misschien geroepen, mer slechts weinigen beheurden tot de eerwaarde Zusters Franciscanessen, acht of tien in dit geval, meer nich. Ze hadden op grond van heer religieuze status veurrang bie't communie-oetdelen, en doar mos iedereen dan mer effen op wochten. Ze zaten op bidsteulkes veur in de kark. De fraaie donkere Amantia, de razendsnelle Rigorberta dee op de motorfiets (merk: Velocette) half Oatmösche ter wereld hef holpen, en 't naamloze zusterken met dat scheve brilleke en dat maanke peutke. Ingetogen en waardig leuten ze oons zeen hoe oft zich eagenlijk heurden.

Onge Gund broad wodt vol gettn

Ok an de communiebaank was 't bögen en drukken nog nich oflopen. Tien leu laggen der gekneeld tot ze an de beurt wadden. En achter elk stonden a weer een of twee aandern kloar. Of en too mos pestoar Scheepers effen ophoalden met oetdelen en fleenk grommen as het volk te biester of te leppelachtig werr'.



Het in ontvangst nemen van de H. Communie, zoals dat in vroegere jaren geschiedde.

Foto: Fam. Budde

De pestoar of de keploan legden de leu de hostie nog in 'n moond, zoas dat noe alleen nog gebeurt in Polen en zoa. De leu hulden de haande onder 't witte laken van de communiebaank, 't heufd achteroawer, de oagen dicht en de tong wied noar boeten. Ik was bie de misdeenders en veural dat leste kon ie dan op oen gemak bekieken. Ik heb toen as keend met verbazing ontdekt op hoevöl meneren 'n menseche ziene tong kan oetstekken noar zienen Zielenhedder. Veural oale leu konden der wat van!

Op de weg werum noar de baank harr menigeen möite met ziene hoalding. Het vul ok nich met, want goat mer es noa: doar leup ie deur de volle kark, woar iedereen noar oe keek, de haande braaf tengen mekaar, zoas engelkes dat ok deuden (of aans gevoalden onder um 'n boek hen, de wiesvingers veuroet stekkend tengen mekaar) en in 'n moond ha'j dan 'n stuk'ken broad woar ie nich op mochten bieten en dat te dröag was um deur te slikken. Dat leaweren mangs de gekste hoaldingen op, dee onzen biedehaanden schoolkammeroad Bartje W. trouwens prachtig kon noadoon.

Ieder joar tengen Pinkstern werr in Oatmösche 't Veertigurengebed hoalen, drie dage lang. Nen domicaner poater, nen predikheer, hul de preaken. De kark was stampvol, want het was nen professional, den daangs niks anders deu. Noa de eerste preak, an 't eind van 'n eersten dag har 'n poater oe, as modale gelovige zeit mear, de *hel* inproat, zoavöl was wa zeker. Mer as 'n poater der dan nog es nen nacht oawer har sloapen, dan kon't wean dat 't messchien ok nog wa weer metvul met dee eeuwige verdoemenis: een hoopvol, doch vaag perspectief. Ie konnen der nog nich völ op oet doon. Ie mossen in ieder geval es eerst helder biechten, har bidden en gode veurnemmens maken. Dan zol poater monnen wa es wieder kieken wat of'e der nog an doon kon, an dat eeuwige vuur van de hel, woar-e oons gistern ollemaal in har doan.

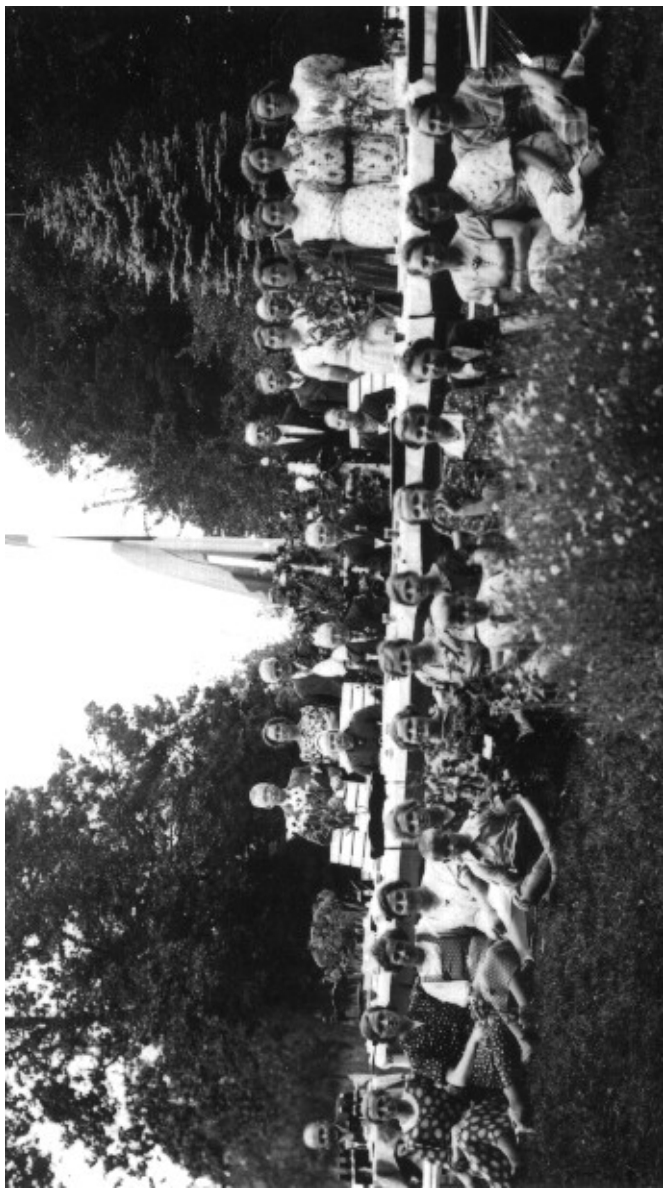
En wat dach-ie... 'n aandern dag? Doar leut-e der oons verdomd ollemaal weer oet! Want wie hadden oeteandelijk allemaal good luusterd en metbid en eerlijk biecht. En as 't aal veurbie was, gung de gemeenschap der gelovigen, met 'n schrik nog in de bene - dat wa - mer getroost en opgelucht weer noar hoes. Zonder trauma's, complexen of psychosen (het was nog wa mangs behelpen in dee tied). Mer achterof löw ik toch dat 't ok nog een heilzaam gebeuren was west, op een of aander meneer. Eenmaal in 't joar dan.

Met Allerzielen, as't op de karmis angung, werden wie keender noar de kark henstuurd um ofloaten te verdeenen: 'n kort karkbezoek waarin wie drie- of fiefmoal Onzevader-Weesgegroet-plus-schietgebedje mosten bidden. Dat was genog um ne boetende ziel in't vagevuur volledige kwietschelding van zonden te verschaffen. En dus gungen wie met oonze makkers in hoog tempo de kark in, kneelden in een van de achterste bänk'kes en raffelden 't veurgeschrewwen gebed zoa snel of ("Wees-me-dood-Amen") dat ok 'n Almightigen, Den doar veur in de kark hung an Zien hoge kruus, 't aal nich meer hef kunnen biehoalen.

En dan race-ten wie op oonze klumpkes noar 't tochtige petiek en wochtten doar een paar tel. Mer veur dat de volgende ziel verlost gung wodden, ha'w nog net efkes kekken hoe wied of Giegengack 't a har met zien dre'jschuutken.

Gerhard L.B. Broekhuis

Op nen volln boek steet nen plezearigen kop



De wasserij en haar mensen.

Foto: A.G. Smoes

OOTMARSUM DOOR DE JAREN HEEN

De fotowerkgroep van de Stichting Heemkunde Ootmarsum en Omstreken presenteerde zich het afgelopen jaar onder deze rubriek in het Denekamps Weekblad. Hieronder ziet u een willekeurig aantal foto's die de afgelopen tijd, mede dankzij oproepen daartoe in genoemd weekblad, aan ons geschonken zijn.

”Goud voor wasserij het Springendal”

In sierlijke krulletters stond met potlood op de achterzijde van deze foto geschreven:

“Aan S. Bouman

Ter herinnering aan het gouden zakenfeest

Springendal, 14 juli 1939

W. Cramer.”

Op de foto ziet u van links naar rechts:

Bovenste rij : Willem Cramer en zijn echtgenote Jo Cramer-van Wezel, Jan Heerink, Johan Harmsen, Theo Wilbers, Sien Steggink, Egbert Toet, Marietje Weustink, [?] Toet, Annie Martens, Dientje Ekelhof, Siny Martens. Middelste rij zittend achter de tafel:

[Gerrit of Hendrik] Cramer, Meyke Gortemaker, Jan Gortemaker, Jenske Heerink, Sien Heerink.

Onderste rij: Sina Bouman, Anneke Steggink, Sientje van der Klamp, Leida Steggink, Walter Cramer, Marie Hesselink, Sien olde Meule, Rieks Peters, Wim Cramer, Dika Steggink, [?] Harperink, [?] Harperink, Marietje Johannink, Marie Westerhof, Mientje ten Bokum, Marie Weierink.

De wasserij, haar mensen en hun werkzaamheden

Van de mensen die op de foto staan is het volgende bekend:

Willem Cramer was directeur van de wasserij. Hij en zijn echtgenote **Jo Cramer-van Wezel** hadden twee zoons, **Wim en Walter**, en een dochter Hanneke genaamd (zij staat niet op de foto). **Gerrit en Hendrik** waren broers van directeur Willem. Ze waren beiden niet op de wasserij werkzaam. Gerrit exploiteerde een tijdlang kwekerij “de Moerbekke” aan de Laagsestraat. Hendrik was woonachtig in Coevorden en kwam voor familiaangelegenheden weleens op de wasserij.

Jan Heerink was de machinist. Als “stokkerbaas” was hij verantwoordelijk voor de stoomketel. Door kolenschaarste en/of een foutief inkoopbeleid waren er in de jaren direct na de oorlog periodes, dat er met stro of takkenbos gestookt moest worden. Het stro lag meters hoog opgetast rondom de wasserij. Voor de stokkerbaas was het gebruik van stro minder plezierig; de grote vlammen en de immense hitte veroorzaakt door het brandende stro, noopten hem regelmatig het ketelhuis te ontvluchten. Het stoomafblazen ging gepaard met een schril fluitend geluid, hetgeen de toenmalige stokkerbaas de bijnaam van “de Fluitküper” bezorgde. Voor de werknemers was de schrille fluittoon het sein om te beginnen, te pauzeren of te stoppen met hun arbeid.

Het vervoer geschiedde in de beginjaren met paard en wagen. **Johan Harmsen** vervoerde de vuile was, afkomstig uit onder andere Enschede en Almelo, in rieten manden. In latere jaren vervulde hij samen met Hendrik Heerink (die niet op de foto staat) afwisselend de stokersfunctie.

Het voorkomende monteurswerk werd verricht door **Theo Wilbers**. Toen de automobiel ook op de wasserij zijn intrede had gedaan, trad hij tevens op als chauffeur. Een ander belangrijk persoon was **Jenske Heerink**, de wasbaas. Hij was de man die de kennis had om de wasapparatuur te bedienen. Hij sorteerde de vuile was, stopte het in de machines en controleerde nadien of de was schoon was. Zijn vrouw **Sien Heerink**, die op de middelste rij naast hem zit, werkte niet op de wasserij. Wasbaas “Kuyp Jenske” werd opgevolgd door **Egbert Toet**. Het aantal machines bedroeg toen 4 à 5 stuks. De andere **[?]** **Toet** op de foto zorgde voor het nummeren van de was.

Meyke Gortemaker kwam ook niet voor in het personeelsbestand van de wasserij; haar man **[?] Gortemaker** daarentegen was tuin- en klusjesman. Tot zijn ondankbaarste taken behoorde het ledigen van de toilettemmers. Tijdens deze werkzaamheden riep hij steevast tegen zijn bazin: “Mevrouw Cramer doot de raam’n dicht, want de broen’n oet Hezinge komt d’r zoa an!” Als Manusje van alles was hij tevens verantwoordelijk voor het dichtmaken van de gaten in het wegdek van ‘n Kolndiek, nu Springendal geheten. Hij gebruikte hiervoor de assintels uit de stoomketel.

Sina Bouman vervulde de functie van bedrijfsleidster, terwijl **Marietje Johannink** kantoorwerkzaamheden verrichtte. **Marie Weierink** was als dienstmeid bij mevrouw Cramer aangesteld. Het centrifugereren van de was werd veelal door **Mientje ten Bokum** gedaan. De overige dames op de foto zorgden voor het drogen, mangelen, strijken en opvouwen van de was. Voor het drogen werd de was in de z.g. coulissen gehangen, waar deze met behulp van de warme lucht uit de stoomketel gedroogd werd.

Voor zover ons bekend staat er geen ‘smalbandmaker’ op de foto. Een aantal jaren werden deze ‘smalbanden’ gemaakt door Gerrit Wilbers en Johan en Gerard Heerink. De smalbanden waren nodig voor het bundelen van de was, zodat de klanten hun was keurig schoon en gebundeld als een pakketje weer thuisbezorgd kregen. De banden werden geweven met behulp van enkele verschillend gekleurde klossen garen. Daarna zorgde een lijmprocédé ervoor dat de banden ‘plat’ werden. Wat ons betreft had om deze foto een smalband als feestlintje mogen zitten!

DE HEILIGE KINDSHEID

In de jaren vijftig werd de R.K. meisjesschool St. Jozef nog geleid door de Congregatie van de Zusters van Onze Lieve Vrouw te Amersfoort. De zusters, woonachtig in het klooster Maria Ad Fontes in Ootmarsum, onderhielden tevens contacten met een missiepost op Java, Indonesië. Genoemde orde had daar namelijk een eigen communiteit. Er was daar onder andere een kindertehuis en aan die kinderen werd ook onderwijs gegeven.



“De Heilige Kindsheid”.

Foto: I. Busscher-Veldscholten

Op de foto uit 1957 ziet u v.l.n.r.:

Ine Veldscholten, Miny Kamphuis, Agnes Stroot, Mieke van Zuilekom, Mia Steinmeijer, [?], Trees Bekhuis, Sinie Kamphuis en Mineke de Plu.

Jaarlijks werd aan het begin van de zomer door de zusters op de St. Jozefschool het feest van de Heilige Kindsheid georganiseerd met de bedoeling de kinderen in de missielanden te helpen. Maandenlang spaarden de kinderen op school zilverpapier en postzegels, terwijl ze ook een zakcentje in het missiebusje deden. De opbrengst ging uiteraard naar de missie. De kinderen voelden hierdoor een stukje verantwoordelijkheid voor hun leeftijdgenootjes in de missielanden en raakten doordrongen van de noodzaak hen te helpen.

Het feest van de Heilige Kindsheid werd afgesloten met een processie, waarbij de kinderen zich verkleedden. Meestal had de kledij iets te maken met de missielanden waar het geld voor bestemd was.

Voor één kind was altijd de rol van “Maria” weggelegd. Een aantal als bruidjes verklede meisjes liep voorop in de processie. Ze droegen het beeld van het Kindje Jezus met zich mee door de straten van Ootmarsum. Bij de Mariagrot in de kloostertuin werd de processie afgesloten met gebed en zang. Van mevr. M. Neep-Polman kregen we de tekst van een liedje dat gezongen werd tijdens het feest en de processie van de Heilige Kindsheid.

*De Kindsheid viert vandaag weer feest; wij allen hier vergaard
Wij hebben voor 't Chinese kind een offertje gespaard.*

*Refrein: De kindsheid moge bloeien, dit wensen willen wij
Het stemt ons hart tot vreugde, o ja zij maakt ons blij.*

*Redt kinderen, redt het Chineesje toch door uwe milde hand
Koop zieltjes met een aalmoes vrij, voer ze op naar 't Hemels land
Refrein.....*

*En o hoe schoon als zij met ons eens, loofden Jezus naam
En wij dit eeuwig mochten doen in 't paradijs te saam!
Refrein.....*

A'j ower de duuvel proat, dan trap ie 'm op zien stet
--

‘SUNT JOAPKE’

Het kan niet anders of deze foto moet op of rond 25 juli, “Sunt Joapke”, gemaakt zijn. De keurige korenschoven op het akkerland bevestigen immers de periode waarin de rogge gemaaid diende te worden.

We schrijven omstreeks begin jaren zestig als deze, voor die tijd authentiek geklede boer , voor de middagschaft huiswaarts keert op zijn trouwe viervoeter. Als u zich anno 1996 naar dezelfde plaats begeeft als de heer



“Sunt Joapke”.

Foto: H. Alberink

Alberink, “Kaamphoes Gait”, die u hier gezeten op zijn paard op deze afbeelding ziet, want u zich waarschijnlijk in een andere wereld. De rogge

treft u hier niet meer aan; uw ogen zullen moeten wennen aan de hoog opgeschoten groene maissstengels. De idyllische zandwegen zijn er eveneens niet meer; u wordt geconfronteerd met het harde zwartgrijs gekleurde asfalt. De serene rust die “Bles” en zijn berijder uitstralen zijn grotendeels verdwenen; u hoort het geronk van tractoren en ander gemotoriseerd verkeer.

De foto is gemaakt op de kruising van de Zonnenbergweg en Hezebergweg in de Ageler Es, maar dat had u zeker al ontdekt!

“Kaamphoes Gait” zal toentertijd nog geen flauw idee gehad hebben van al deze vernieuwingen. We hopen in elk geval dat hij die dag met gepaste trots huiswaarts keerde om tijdens zijn welverdiende middagpauze allicht te genieten van “rogg’nstoet met scheenk’nvlaakk’n”. Misschien wel door de plaatselijke bakkers gebakken van zijn eigen zorgvuldig verbouwde graan.

Bij de beschrijving van de foto’s is af en toe het [?] teken geplaatst. Dit betekent dat de betreffende informatie voor ons geheel of gedeeltelijk onbekend is. U pakt nu toch zeker even een vergrootglas en helpt ons hèt “[?]” op te lossen? Samen met u komen we dan wel met “Ootmarsum door de jaren heen.”

José olde Monnikhof-Heerink
Fotowerkgroep

Hee is zoa dicht as nen pot

Wie kent ze nog

Een oud versje dat ons werd toegestuurd door de H. Geerdink..

De maker is onbekend, maar het werd vaak prachtig voorgedragen door zijn vader Bernard Geerdink.

Het paard

Op het plein stond een vigilante

bespannen met een mager paard.

Waarvan de kop van voren neerhing

als van achteren zijn staart.

Een jongen stak het Marktpllein over,

't scheen hij dorst haast niet voorbij.

Want toen hij het beest begon te naderen,

ging hij in een wijde boog opzij!

“Wel jongen”, sprak de voerman lachend

“Hij slaat niet. Wees toch niet zo dom.”

“Dat vrees ik ook niet”, zei de jongen

“Ik dacht, maar aanstonds valt hij om!”

Kent u nog een leuk gedichtje, versje of liedje van vroeger? Stel het ons dan beschikbaar, zodat we ook anderen er een plezier mee kunnen doen en het bewaard blijft.

Wat er mis ging

De redactie betreurt het, dat er foutieve gegevens zijn vermeld in de stamreeks van de familie Staverman in het Jaarboekje 1995.

De volgende correcties moeten worden aangebracht.

Blz. 43 Jaarboekje 1995

VII Hendrik Marinus Staverman was gehuwd met M.F.Schulten.

VIII Hendrik Marinus Staverman werd geboren op 18 juni 1904 te Denekamp. Hij overleed te Bandung op 25 oktober 1957.

Uit het huwelijk met Johanna Maria Kuiper werden zes kinderen geboren.

DE TOESTAND VAN DE NATUUR IN OVERIJSSSEL

Op vrijdag 20 september hebben enige leden van de natuurstudiegroep deelgenomen aan het veldsymposium in Ommen. De boswachterij is een onderdeel geweest van het landgoed Eerde van Baron van Pallandt. Het landgoed Eerde en het Eerder Achterbroek zijn sinds 1949 eigendom van Natuurmonumenten.

Het symposium, georganiseerd door de afdeling Natuur en Milieu Overijssel, had als onderwerp “De toestand van de natuur in Overijssel”. Er stonden op verschillende plaatsen in het veld deskundigen, die ons uitleg gaven over verschillende dieren, planten, vogels, bomen en hun verbondenheid, zeldzaamheid enz. We werden ‘s morgens bij de parkeerplaats van Kasteel Eerde met warme koffie en heerlijke krentenwegge hartelijk ontvangen. Het was die dag erg koud en daarom werd dit gebaar door ons zeer gewaardeerd.

Na de welkomswaarden werden we in drie groepen verdeeld en onder leiding van een ambtenaar uit Zwolle, per busje, huifkar of te voet het veld ingestuurd.

Onze groep is op ongeveer acht locaties op het landgoed geweest, waar iets gezegd werd over de desbetreffende specifieke bomen, dieren en hun leefomgeving. Hier volgen enkele onderwerpen:

Vlinders, als signaalsoorten in relatie tot het natuurbeheer

Hars Veling van de Vlinderstichting vertelde ons over de eisen die dagvlinders aan hun leefgebied stellen. Zij vormen een sterk bedreigde diergroep. Doordat dagvlinders zeer gevoelig zijn voor de veranderingen in de leefomgeving, kunnen zij uitstekend dienen als indicatiesoort voor kwaliteit van natuur en milieu. Met kleine aanpassingen in het beheer van een gebied kan al snel veel worden verbeterd. Door bij een maaibeheer een klein gedeelte niet mee te maaien, kunnen vlinders en andere dieren zich blijven vestigen.



Door een volgend jaar deze strook wel te maaien en een andere strook over te slaan, wordt voorkomen dat te veel verruiging ontstaat.

De das weer terug op Eerde

De das is het grootste roofdier, dat we nog in Nederland hebben. Hij eet voornamelijk regenwormen, mestkevers, mollen, muizen, jonge konijntjes, egels, kikkers, mais, eikels en fruit. Landschappelijke variatie is voor de das de sleutelterm. Op kleine schaal moeten er allerlei biotopen¹ voorkomen. De dassenstand neemt de laatste jaren, na een dieptepunt in de zeventiger jaren, gelukkig weer toe. Op landgoed Eerde werden in totaal twaalf dassen uitgezet. Op enkele plaatsen zijn tunnels en rasters aangelegd.

Het EerderAchterbroek

Dit is een 289 ha groot agrarisch cultuurlandschap, dat aansluit op het landgoed Eerde. Het fraaie natuurgebied is zeer afwisselend met bossen, bosjes, houtwallen, heideveldjes, akkers en weilanden. Er liggen negen boerderijen waarvan er zes als zodanig in gebruik zijn. We waren op boerderij “Meulenhorst”, één van de toekomstbedrijven op het landgoed. In 1993 is bij deze pachter (van Natuurmonumenten) een potstal (stal met stro) met wagenberging en jongveeststal gebouwd. Het gebouw diende visueel-ruimtelijk in te spelen zowel op het bestaande erf als op zijn omgeving. De landschappelijke en cultuurhistorische waarden zullen zoveel mogelijk worden gehandhaafd of hersteld.

Bosreservaat Vechtlanden

Mirjam Broekmeijer, van het Instituut Bos- en Natuuronderzoek, vertelde op interessante wijze over één van de meest natuurlijke beekdalbroekbossen in Nederland. Het betreft een ca. 75 ha. spontaan opgekomen *elzen-en eikenbos* op een voormalig begraasd grasland langs de Vecht. Staatsbosbeheer heeft dit bos gekocht in 1938. Door middel van langjarig onderzoek wordt inzicht verkregen in de natuurlijke processen van het bosecosysteem. Elke tien jaar worden tal van aspecten bekeken, waaronder de bossamenstelling en de bosstructuur, de kruidlaag, de bodem en het humusprofiel. Belangrijke vraag is: “Hoe ontwikkelen zich de natuurwaarde bepalende bosplanten bij een niets-doen beheer?”

¹ Plaats waar een dier of plant geheel in zijn omgeving ingepast is; homogeen woon-of groeigebied.

Mieren in Ommen

Wie zich ooit bezig gehouden heeft met de mieren, stond wel even met “de oortjes te klapperen”, toen de boswachter Henk Waanders ons, na een huifkarrenrit, heel smakelijk, hartstochtelijk en humoristisch over de mieren vertelde. Vooral de zogenaamde *butskop* en *deuklipmier* zullen we niet snel vergeten. Van de vijftig soorten voorkomend in Nederland, zijn er hier vijftien te vinden. Mieren zijn van bijzonder belang bij de bosbouw, daar ze enorm veel schadelijke insecten eten. Enkele soorten die hier voorkomen zijn bedreigd. Dit komt vooral voort uit het teloorgaan van de juiste biotopen. Er moet daarom extra zuinig met deze gebieden omgegaan worden in Ommen, aldus Waanders.

Een bijzonder hoogveentje in Ommen

Hierin ligt het Zeesserven. Dit ven is na de ijstijd ontstaan en is een ven waarin het regenwater door een ondoorlaatbare oerbank² wordt vastgehouden. Het water in het Zeesserven is zuur en zeer voedselarm. Door deze omstandigheden bestaat de verlandingsvegetatie uit veenmostrilvenen, die naar de rand toe omringd zijn door voedselrijkere vegetaties van *pijpestrootje* en *pitrus*. De trilvenen zijn dunne op het waterdrijvende vegetatiepakketten, die als je er op loopt kunnen “trillen”. Ze zijn permanent nat en bevatten kleinschalige structuurtjes van bulten en slenken (geulen). Deze zijn van groot belang voor kritische plantensoorten, die op bepaalde overgangetjes of langs randjes net de juiste omstandigheden hebben gevonden om te overleven.

We konden die dag stilstaan bij het voorkomen van de verschillende plant- en diersoorten en bij de eisen die ze aan het milieu stellen, de zeldzaamheid, bedreigingen en mogelijke oplossingen. Nadat de zon inmiddels ons wat verwarmd had en we een heerlijke “spelt”broodmaaltijd genuttigd hadden, zijn we vermoeid, maar heel blij met deze unieke dag in de natuur, weer huiswaarts gekeerd.

Arina Kamp
Natuurstudiegroep

² ijzerhoudende laag grond.

Een stadswandeling langs de gilden van Ootmarsum

Op 5 oktober 1798 werd geordonneerd door het Uitvoerend Bewind der Bataafse Republiek, dat de nog bestaande gilden moesten worden opgeheven. Bezittingen werden geïnventariseerd waarna liquidatie volgde. De laatste ledenlijsten van de verschillende gilden zijn bewaard en dateren van 13 april 1811. Hierin staan vermeld de leden van het kleermakersgilde, weversgilde, smedengilde en kramersgilde. Helaas is geen kadastrale kaart van Ootmarsum voorhanden van rond 1811. De eerste kadastrale kaart komt eerst in 1829 gereed. Middels deze kaart, de volkstelling van 1812 en de gildebrief van 1811 hebben we een deel van de woningen van de gildeleden kunnen traceren. Het betreft dus woning en bewoners van leden die waren aangesloten bij een gilde.

Voordat we de nu nog bestaande gildepanden in de stad bespreken, willen we eerst iets vertellen over de verschillende gilden.

Het kramersgilde (ook wel koopmansgilde genoemd) kunnen we betitelen als het voornaamste gilde. Zij bezaten overwegend grote woningen en erven in de belangrijkste doorgaande straten van Ootmarsum.

Ook rijk vertegenwoordigd was het weversgilde dat hoofdzakelijk te vinden was in de kleinere panden aan de buitenzijde van de stad.

Het schoenmakers- en kleermakersgilde was niet talrijk vertegenwoordigd, terwijl de leden van het smedengilde niet binnen de wallen van de stad gevonden zijn. Dit is echter wel verklaarbaar. Vanwege brandgevaar was het immers zeer verstandig dat de smeden op een veilige afstand van de stad gesitueerd waren.

Nu gaan we een stadswandeling maken langs de verschillende gildepanden. We beginnen denkbeeldig bij de vroegere houten poort. Denkbeeldig, omdat u deze poort helaas niet meer zult aantreffen als stadspoort.



De Houten Poort, Poelsteginckpoort of Zuiderpoort, omstreeks 1870.

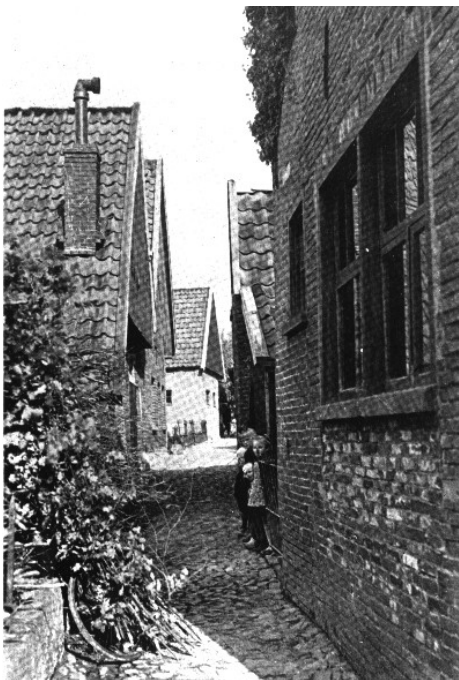
Foto: Archief Heemkunde

En toch hebt u tijdens deze wandeling een stukje verbeelding van het vroegere Ootmarsum nodig over de huisvesting, het leven en werken in de stad.

We beginnen dus in de Grotestraat, voorbij galerie Peters, en gaan linksaf de Kapelstraat in (vroeger geheten Den Achterom).

Bij de voormalige supermarkt van Grimberg (links van het straatje tegenover huisnummer 19) komen we bij de wever Jan Alberink. Iets verder vindt u aan de achterkant van Westwal nummer 12 het pakhuis van de kramer weduwe G.J. Vaupel. Op huisnummer 16 had Bernard Cramer, lid van het kramersgilde en die we later in de Grotestraat (vroeger Schiltstraat) nog tegenkomen, een huis en erf. Op de Kapelstraat nummer 10 was vroeger de schoenmaker Lambert Jan Waarnink gehuisvest. Bij de achteringang van hotel De La Poste was vroeger de tuin en achteringang van de

kramer (wijnkopersche zoals het staat omschreven) weduwe A. Teusse. Hierna gaan we aan het eind van de straat rechtsaf, de Marktstraat in. We komen aan bij huisnummer 5 hetgeen het winkel/woonhuis was van weduwe A. Teusse. Hier tegenover op huisnummer 4 woonde H. Teusse, lid van het kramersgilde. Vervolgens gaan we naar huisnummer 1 waar Johanna van Karsbergen woonde. Dan belanden we op de Markt. Op huisnummer 7 woonde de kramer Jan van der Linde en op huisnummer 6 de kramer Maria Zweers. Het pand van de kramer Willem Berends treffen we aan op huisnummer 10. Rechts van het VVV-kantoor, de nieuwe aanbouw van het



"Den Achterom", Kapelstraat, rond 1940.

Foto: Archief Heemkunde

stadhuis, woonde Lambertus Larink. Hij was blikslager maar behoorde toch tot het kramersgilde.

In de Schiltstraat aangekomen moeten we onze fantasie weer laten werken. Waar nu het bejaardentehuis staat hebben vroeger twee panden gestaan van de kramer Gerhardus Meijer.

Nu gaan we de Grotestraat in (vroeger ook Schiltstraat genaamd). We staan even stil bij de huisnummers 2 en 4; de panden van de kramer Bernard Cramer. Tijdens onze wandeling zijn we aan de achterzijde van dit pand in de Kapelstraat op nummer 16 zijn pakhuis al tegengekomen. In het tegenwoordige pand

't Zolderke woonde destijds Hendrika Lammerink van het kramersgilde.

Huisnummer 16 werd bewoond door de weduwe G.J. Vaupel, lid van het kramersgilde, waarvan we het pakhuis eveneens al op onze route zijn tegengekomen.

Dan belanden we op de hoek Grotestraat/Ganzenmarkt met huisnummer 13.



Ganzenmarkt, begin deze eeuw.

Foto: Archief Heemkunde

Hier heeft de kramer Willem Berends gewoond.

We gaan hier linksaf de Ganzenmarkt op. Iets verder, links van de N.H. Kerk op de huisnummers 27 en 29 was het royale pand van de kramer G. Oosterwijk gesitueerd. Op de Ganzenmarkt 25 woonde de schoenmaker Gerrit van Tubbergh. Dan vervolgen we onze weg naar huisnummer 16, waar de kramer Peter van Assen woonde. Hij had tevens een huis en erf op

huisnummer 12. Verdergaand op nummer 11 had Lambert ter Horst zijn schoenmakerij en zijn buurman, op huisnummer 5, was de wever Klaas Noordhuis.

Hoek Oldenzaalsvoetpad/Ganzenmarkt is een doorbraak. Op deze plek woonde de kramer W. Essink. De kramer G. van Assen woonde hiernaast op nummer 1a. De bezittingen van deze beide kramers liepen door tot de Walstraat.

Van de Ganzenmarkt gaan we over naar het Kerkplein, Hier tussen de huisnummers 12 en 14, de tuin van dokter Dekkers, woonde de kramer Maria van Loo.

Nu gaan we rechtsaf de Keerweer in. Een straatje waar enkele leden van het weversgilde woonden. Op huisnummer 5 woonde J. St. Hanstee en eveneens op nummer 5 had J.H. Ossenvoort zijn verblijf. Dit is nu één pand. Op huisnummer 11 woonde Jan Raatgerink. Nog even doorlopen en we komen aan bij nummer 11a waar Jannes Bodde woonde. Hiernaast op nummer 13 had Bernardus Heupink zijn verblijf.

Nu keren we weer (Keerweer!!) terug naar het Kerkplein en gaan rechtsaf de Putstraat in. Op nummer 2 was de kramer Adolf Keyler gehuisvest. Aan de Kloosterstraat 1 had hij zijn pakhuis. Verder lopend de Pustraaf in kwam de tuin van deze kramer. Aan de linkerkant van de straat woonden de wevers G. Reinders (smal pandje met bordje Putstraat), Bertus Kampstee en B. van Benthem (op het terrein van Den Oostenborgh).

Aan het eind van de Putstraat gaan we rechtsaf de Kloosterstraat in. Aan de linkerkant waar nu de Radboutzalen zijn, was de wever B. Jansen gehuisvest en op het parkeerterrein van het klooster de kleermaker A. Berends.

Nu hebt u bijna de oude stad binnen de wallen gezien. We lopen rechtsaf de Kloosterstraat uit tot we weer op het Kerkplein komen.

We wandelen links achter de R.K. kerk om en gaan rechtsaf. Op huisnummer 21 woonde op het linkergedeelte de kramer A. van Weerselo. Op het rechter gedeelte woonde de kleermaker A. Slutke. Hiermee besluiten we onze gildenroute. Voor de volledigheid willen we nog opmerken dat deze route geen compleet beeld geeft van alle aangesloten leden van de verschillende gilden uit 1811. Wie weet krijgen we dit nog eens volledig in beeld.

Werkgroep Geschiedenis II.

LUID- EN CARILLONKLOKKEN IN OOTMARSUM A0 1997

INLEIDING¹

Klokken hebben een lange traditie. En of het nu luidklokken, voorslagklokken of carillonklokken zijn; het zijn klinkende muziekinstrumenten van brons! Natuurlijk is het zilveren geluid van een klein angelusklokje, dat geklept wordt in de verte en ons bereikt over de essen, van een andere betekenis dan het machtige geluid van een drietal domklokken midden in de stad die de feestvreugde uitdragen en zal een carillon op een bijzondere dag tot een fijne sfeer bijdragen. Maar in wezen zijn al deze grote of kleine klokken op dezelfde wijze gemaakt en voldoen ze aan dezelfde natuurkundige wetten. Een bronzen klok is een, muziektechnisch gezien, kelkvormig lichaam dat een klank produceert, bestaande uit verschillende gelijktijdig opgewekte tonen, als hij aangeslagen wordt. Het aanslaan gebeurt door een beweegbare klepel aan de binnenzijde of door een hamer aan de buitenzijde van de klok. Een samenspel van afgestemde klokken vormt een beiaard of carillon; een percussie-muziekinstrument.

Luidklokken hangen altijd aan een balk met aan de uiteinden een tap. Deze tap rust in een glij-lager bij oudere balken, tot begin 20e eeuw, of een kogellager bij balken van latere datum. De balk kan recht zijn en we spreken dan van een luidklok met "**vliegende klepel**". Hierbij zwaait de klepel heftiger dan de klok, en raakt de klokwand in de hoogste positie met grote kracht, als de klok in bijna horizontale stand is gekomen. Is de balk in juk-vorm, dan komt het draaipunt van de klepel dichtbij, of op de hartlijn van de tappen. Bij het luiden wordt de klepel daardoor niet of nauwelijks aangedreven. De bewegende klok zal tegen de klok wand stoten. Hierdoor luidt de klok. Omdat de klepel wordt aangestoten door de klok wand zal de klepel meebewegen met de klok. Bij vol luiden zal in de uiterste positie van de klok de klepel juist ingehaald zijn; hij "**valt op de klok wand**". Dit wordt daarom luiden met "**vallende klepel**" genoemd.

¹ Het complete artikel verschijnt in het boekje lit. 13

UBI SUNT GAUDIA?

Waar heerst vreugde?
Waar is dat?
Waar de kinderen zingen
en Ootmarsum's klokken klinken
in het centrum van de stad

OOTMARSUM EN DE KLOKKENHISTORIE

Slechts drie klokken in Ootmarsum zijn op dit moment (januari 1997) van vóór de tweede wereldoorlog (Kloosterklokje, Eijsbouts, Asten 1938; Oostwal 8 J. Warner & Sons, London 1872 en een Engels Angelus kloosterklokje aan de gevel van Stobbenkamp 63, 19e eeuw). Klok huize Fransiscus onbekende datum. Alle overige zijn gegoten in de periode 1945-1997. In het oorlogsjaar 1943 zijn alle kerkklokken in Ootmarsum door de bezetter geroofd.

Uit beschrijvingen [1, 2 en 3] is bekend, dat er vermoedelijk reeds in de 15e eeuw klokken in Ootmarsum zijn geweest. Zeker is dit zo in de 16e eeuw.

Dit mag blijken uit enkele stukken;

"Zoals bekend is, werd aan Ootmarsum stadsrechten verleend in de dertiende eeuw. **Ootmarsum wordt een eeuw later "gevestet en begraven". In 1431 is er sprake van de Poelsteginepoort. In 1523 zijn er drie namen van bewoonde poorten; de Poelpoort, Houtenpoort en de Steenenpoort. In 1524 is er sprake van "de butenste wall vor beyde poerten".** Gebruikelijk was het in die tijd, dat er een poortklok was om aan te kondigen wanneer de poort wordt geopend of gesloten. Een voorbeeld van een dergelijke klok hangt aan de gevel van het huis nummer 10 in de Marktstraat.

"Brief van Wilhelm vrijheer von Kettler, heer te Lage en Assen, aan den magistraat van Ootmarsum, houdende verzoek voor een in aanbouw zijnde kapel te Lage de klok uit de gasthuisstraat te mogen lenen A.D. 15 februari 1650." In dat jaar werd kennelijk de kapel van het gasthuis afgebroken.

"Een klepel is gesmeed door Siwert Jansen, grofsmid, volgens de kwitantie uit 1641."

Verder is er de "akte waarbij Berend Bulsinck, vicecureet, en Hessel upt Loe en Johan Egbers, raadslieden van de kerk te Ootmarsum, verklaren ontvangen te hebben bij consent van schepenen en raadslieden ten behoeve van de kerk en de klokken 15ph.g van Hermen

van Wesele en Grete e.l. en daarvoor aan hen voor levenslang afgestaan te hebben twee stukken land, het eene gelegen in de Poelsteghe, het andere aan de Corten. 1516 October 2 (altera die Remigii episcopi)". In 1784 is er sprake van "een kwitantie van de koster Andreas Goossen voor het "overluiden gedurende zes dagen" op verzoek van de schutterij van baron van der Capellen tot den Pol".

In de oude zware toren voor de R.K. Kerk hingen tot 1795 drie klokken. De Mariaklok is in het jaar 1795 afgevoerd omdat deze gescheurd was [13]. Niet bekend is of deze direct daarna weer is gegoten. Uit de gegevens van het Gemeentearchief blijkt, dat bij het afbreken van de toren in 1839 er drie klokken waren [10].

In de toren van de N.H. Kerk (MDCCCX) was een klok aanwezig vóór 1844, die echter versmolten is. Waarom is niet bekend. De tekst van deze klok wordt vermeld in het Nederlands Archief voor Kerkelijke geschiedenis door N.C. Kist en H.J. Royaards VII bl. 392: "**Festa cano pulsu; tactu indico tempus et horas; flecto genu; Christum psalmo; tristem fleo mortem majorum; nimias fiammas, martemque, boatu nuntio terribili nocte**";[13] "met mijn gelui bezing ik de feesten; ik kondig met slaan tijd en uur aan; ik buig met een psalm de knie voor Christus; ik beweën der vaderen dood; ik verkond in schrikkelijken nacht hevigen brand en oorlog". Helaas wordt niet vermeld wie de klok heeft gegoten en in welk jaar en waarom en wanneer de klok is versmolten. In tegenstelling tot bovenvermelde bron wordt in [13] vermeld, dat deze klok in de toren van de R.K. Kerk zou hebben gehangen en is de tekst op de klok in beide bronnen iets afwijkend. In 1844 werd een nieuwe klok voor toren van de N.H. Kerk gegoten door de gieters Petit en gebroeders Edelbrock; "**Petit et Fr.Edelbrock me fecerunt 1844**". Deze gieterij is gevestigd te Gescher, Westfalen, in het jaar 1690 [4]. Bestuderen we deze randtekst dan is er uit af te leiden, dat de klok ooit bedoeld geweest zal zijn om de uren te slaan: "..tactu indico tempus et horas..".

In de toren van de R.K. Kerk waren drie klokken aanwezig voor de afbraak van de toren in 1840. De kleinste klok en het uurwerk hebben daarna dienst gedaan in het in die tijd op het oude raadhuis gebouwde torentje. Het klokje is gescheurd en in het begin van de 20e eeuw verwijderd [10] en voor versmelting verkocht. De beide andere klokken zijn in 1840 voor versmelting verkocht. Nadat de kerk van een nieuwe toren was voorzien in 1844 zijn er ook twee nieuwe klokken gegoten door Petit en Edelbrock te Gescher, elk met de tekst; **Petit et frat. Edelbrock me fecerunt 1846**. Of de klokken ook nog andere teksten, sierranden en figuren hebben gedragen is niet bekend. De grootste klok had een diameter van 99cm met een gewicht

van 640 kg en de kleinste had een diameter van 77cm en een gewicht van 297kg.

Interessant is te weten, dat op de muur boven de hoofdingang van de R.K. Kerk ook een **tijd**versje is aangebracht met de volgende tekst:



Tekst boven de hoofdingang van de R.K. Kerk.

Foto: B. Holman

Tri**b**Vs et se**X** se**CV**-
LIs Detr**I**ta t**V**rr**I**s et
front**I**s te**C**ta
fIdes et p**I**etas
Don**I**s g**L**or**I**ose
reno**V**ar**V**nt.

Vertaald; "drie en zes eeuwen waren voorbijgegaan toen door het geloof en de godsvrucht de toren en de voorgevel van deze kerk hersteld werden".

IVXCVLIDIVIICIDILIVV=1844

(van links naar rechts alles optellen I=1 V=5 X=10 L=50 C=100 D=500)

Reeds in 1937 werd in verband met de oorlogsdreiging, door de Nederlandse overheid een inventarisatie uitgevoerd op het klokkenbestand in ons land. Alle historisch waardevolle klokken werden voorzien van een M (monument). Tijdens de oorlog werd door de bezetter een andere strategie gevolgd, hetgeen begon met het zogenoemde "Verordeningenblad aflevering 18, 23 juli 1942", de 2e metaalverordening omdat de eerste van 18 juni 1941 niet voldoende had opgebracht. Het betrof in deze tweede verordening alle non-ferro-metalen voorwerpen zoals munten, koperen leidingen, bierleidingen en andere bedrijfsmatige inrichtingen, enz.. Maar óók de kerkklokken ontkwamen hier niet aan, ondanks felle protesten van ondermeer Aartsbisshop De Jong. Het mocht niet baten. De klokken moesten worden ingedeeld in A, B en C klokken, samen c.a. 6700 stuks [12]. De A-klokken waren de jongste, de B-klokken de oudere en waardevollere en de C-klokken tenslotte de historisch belangrijke klokken. In januari 1943 nam de heer J.W. Janzen, adjunct-inspecteur van de Inspectie Kunstbescherming, de onderhandelingen met de bezetter op en bereikte daar veel mee. Op 13 februari 1943 kreeg hij het bericht van de Rüstungs Inspektion dat men overeengekomen was om de B en C klokken opnieuw op hun waarde te beoordelen op de opslagplaatsen. De betreffende klokken werden daartoe van een P (prüfung) voorzien. Janzen liet daarom op alle klokken van vóór 1800 een P schilderen. De carillonklokken kregen een K. Uiteindelijk was het resultaat toch teleurstellend en is rond 50% van alle klokken, waaronder veel waardevolle, verloren gegaan. Alle klokken van Ootmarsum werden als "onbelangrijk" ingedeeld, omdat deze tot de "moderneren", dus ná 1800, werden gerekend; ze waren immers slechts rond 100 jaar geleden gegoten. In 1943 zijn ze door de Duitsers gevorderd. Het kloosterklokje zou in eerste instantie gespaard worden, als alarmklokje, maar uiteindelijk ging dat niet door en werd eveneens meegenomen. De klokken verlieten Ootmarsum op 1 maart 1943. Later werd meegedeeld dat het vorderen van het kloosterklokje een vergissing was en de klok kwam terug op 30/31 maart 1943. Had het protest van de Burgemeester Schimmelpenninck van der Oye dan toch geholpen, of moest worden voldaan aan de algemene stelling dat elke plaats één klok mocht houden voor de alarmfunctie? Van de overige klokken uit Ootmarsum is geen enkele bewaard gebleven en zijn ze, zo mag men stellig aannemen, in de smeltovens terecht gekomen.

Van een groot aantal klokken in Nederland heeft men van de sierranden en de figuren op de mantel gipsafdrukken of papieraafdrukken gemaakt. Van de klokken in Ootmarsum is dat achterwege gebleven. Er rest slechts een kaart

waarop wat summiere aantekingen zijn vastgelegd. Van het kloosterklokje was helemaal niets opgeschreven!

ONTWIKKELING NA 1945 TOT HEDEN

Na de tweede wereldoorlog zijn nieuwe luidklokken gegoten voor de beide kerken. Het was in die tijd nog algemeen gebruikelijk, dat de N.H.

Gemeenten voornamelijk de klokken lieten gieten in Heiligerlee en dat de R.K. Kerken meestal de klokken lieten gieten door de Brabantse gieters.

RK-Kerk

De beide luidklokken voor de R.K. Kerk zijn gegoten door; **"PETIT ET FRITSEN ME FEDERUNT"**. Deze tekst staat op de mantel juist boven de derde sierring.

Het randschrift van de grootste klok, diameter 98cm luidt;

IUDAS THADDAEUS IAMDESPERATA RESOLVIT ILLIUS INDE DATUM NOMEN ITEMQUE MIHI AN.DML.M XMXL VI I. De rand op de hoogte van de tekst, is verder op regelmatige afstand voltooid met om en om een kruisje en een roosje.

De versiering boven het randschrift is; verbonden franse lelietjes en onder de tekst bestaat de versiering uit naar bovenstaande boogjes waaraan, op de verbindingpunten, een hangend takje met blaadjes. Gewicht c.a. 625kg, toonhoogte Gis1 (rekenkundig bepaald). De klok heeft een kroon. Wordt gebruikt als slagklok voor het uurwerk.

Het randschrift van de kleinste klok, diameter 82cm luidt;

VOCE MEA PERITER CUM NOMINE HONORO MARIAM

AN.DML.MXMXLVII. De rand op de hoogte van de tekst, is verder op regelmatige afstand voltooid met om en om een kruisje en een roosje.

De versiering onder en boven de tekst is als bij de grootste klok, maar iets verfijnder uitgevoerd. Gewicht c.a. 350kg, toonhoogte B1 (rekenkundig bepaald). Dus een terts hoger. De klok heeft een kroon.

Op het priesterkoor van de R.K. Kerk is nog een luidklokje voor gebruik tijdens de diensten met een diameter van 25cm. Op de mantel is tussen de sierringen de tekst aangebracht **"PETIT & FRITSEN ME FEDERUNT"**, gewicht 13kg, toonhoogte A3 (rekenkundig bepaald). Helaas zonder jaartal en verdere tekst. De "kroon" is een montagecilinder.

Het huidige uurwerk in de toren op de R.K. Kerk is door van der Kerkhof & Zn, Aerlerixtel, geplaatst in 1941. Het is gebouwd door Korfhage Dld. Een degelijk modern werk. Een elektromotor haalt automatisch de gewichten op. Indien de netspanning wegvalt kan het werk enkele dagen doorlopen op de gewichten.

Het schitterende orgel, gebouwd door Franz Friederich Epmann in de periode 1812-1814, is getooid met een "uurwerk". Het is slechts een wijzerplaat met tijdaanwijzing door één wijzer, waarbij de wijzer "loos" is aangebracht.

De uitvoering van wijzerplaat en wijzer zijn volkomen gelijk aan die welke momenteel weer het oude raadhuis sieren!

Opmerking: Wat zou het mooi zijn om de wijzer te koppelen aan het torenuurwerk, hetgeen redelijk eenvoudig is uit te voeren door de stadsuurwerkmaker, en de wijzerplaat op het orgel functioneel te maken (na 185 jaar), zoals de bouwer dat in 1812 voor ogen heeft gehad.

Het slagwerk is aangesloten op de grootste luidklok en slaat op het halve uur één en op het volle uur de uurslag. Op de wijzerplaten is het uurslag "vier" als IV aangeduidt. Dit moet zijn IIII.

Een moederklok in de sacristie stuurt het luidmechanisme van beide klokken. Het luiden gebeurt dus automatisch, maar kan ook door middel van een schakelaartje op andere tijdstippen en tijdsduur met de hand worden geactiveerd.

Bekend is, dat in 1859 vierkante in plaats van ronde wijzerplaten zijn aangebracht, aldus het notulenboek van de R.K. Kerk. Deze opmerking duidt er zeer waarschijnlijk op, dat aan de in 1839-1840 afgebroken toren ronde wijzerplaten hebben gezeten. Bij vroegere bouwwerken was dit gebruikelijk. In 1860 is een uurwerk aangebracht, hetgeen de parochie fl.200,- heeft gekost. Een behoorlijk bedrag voor die tijd en dit duidt er op,



"Uurwerk" op het Epman-orgel in de R.K. Kerk.

Foto: B. Holman

dat er een nieuw uurwerk is geplaatst. Helaas is niet precies bekend waar het uurwerk in 1941 is gebleven.

Oproep: Wie hier iets van weet wordt verzocht dit bij de Stichting Heemkunde te melden.

Bekend is uit het stadsarchief, dat het oude uurwerk uit de afgebroken toren naar het torentje van het oude raadhuis is overgeplaatst in 1840, inclusief het Maria-klokje als slagklok. Beide waren immers, evenals de afgebroken toren, eigendom van de gemeente Ootmarsum. Dit stadsuurwerk heeft dienst gedaan tot 1935 en is als schroot verkocht. Het Maria-klokje, waarvan geen gegevens bekend zijn, is in het begin van de 20e eeuw gescheurd, afgekoppeld en later verkocht.

Bejaardentehuis Sint Fransiscus

Voor de ingang van Huize Fransiscus is een klokkenstoel geplaatst met daarin een gietijzeren luidklok. Deze klok lag op de zolder van het oude Klooster. Bij de bouw van het huidige huis heeft Kardinaal Willebrands deze klok weer officieel in functie gesteld op 7 april 1976. De tekst op de mantel van de klok luidt; "**ALEXANDER**". Helaas geen jaartal of gieter, diameter 46 cm, gewicht c.a. 40kg, toonhoogte Cis3 (rekenkundig bepaald). De klok is helaas vast gemonteerd en kan dus niet luiden. Wel kan men de klepel tegen de klok slaan met de klepelbol. De klok heeft als "kroon" een montageflens.

Kloosterbejaardenoord Maria ad Fontes

In de toren van het klooster is een luidklokje aangebracht. Twee zusters bedienden elke dag het klokkenkoord om de klok te laten zingen. Acht jaar geleden echter werd dit handwerk overgenomen door een elektromotor van de luidinstallatie. De besturing ervan gebeurt door een elektronisch uurwerkje dat door Petit en Fritsen, Aarle-Rixtel, is geïnstalleerd. Het klokje is gegoten door B. Eijsbouts, Asten, in het jaar waarin ook het klooster is gebouwd; 1938. De klok is toegewijd aan Sint Joseph, de patroonheilige van de congregatie. Zuster Plechelma ter Laak (90 jaar, 70 jaar in de congregatie) weet alles nog precies. Zij vertelde ook ondermeer, dat alle zusters die in 1943 in het klooster waren, hebben gebeden en daarbij St.Joseph aangeroepen, de hele St.Joseph-maand (maart) lang, in het vertrouwen dat de klok terug zou komen. En de klok kwam terug; op 30/31 maart 1943.

De klok heeft een mooie sierand tussen de twee ringen om de schouder met engelenkopjes, roosjes en arcantusblad. Voorbeeldig gietwerk. Op de mantel staat aan de voorzijde "**ST JOSEPH**" en aan de achterzijde op dezelfde

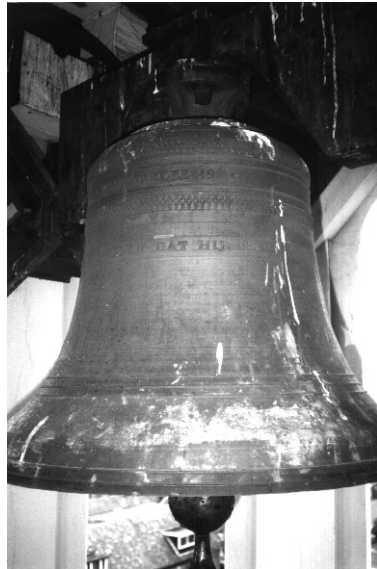
hoogte staat **1938**. Vlak boven de slagrand zijn óók twee ringen. Juist boven de bovenste ring staat; "**B. EIJSBOUTS ASTEN**". De klok heeft een diameter van 54cm, weegt 110kg en heeft de toonhoogte Fi2 (rekenkundig bepaald). De "kroon" is een bevestigingsflens. Semi-vallende klepel. De kleine terts en kwint zijn goed te horen als men de klok op de juiste hoogte aanslaat.

Nederlands Hervormde Kerk

De luidklok is gegoten door A.H. van Bergen te Heiligerlee in 1949. De elektrificatie van het luidmechanisme is gelijktijdig met de renovatie van de toren gebeurd ca 1970.

De klok heeft mooie sierranden om de schouder, waartussen ringen en tekst.

Aan de voorzijde staat "**VAN BERGEN**". Op de mantel staat aan dezelfde zijde "**KOMT TOT UW HEILAND**". Aan de andere zijde staat tussen de ringen om de schouder "**19 HEILIGERLEE 49**" en daaronder op de mantel staat "**Ik ZEG HET ALLEN DAT HIJ LEEFT**". De diameter is 90cm, de toonhoogte A1, gewicht 450kg (rekenkundig bepaald). De klok heeft als "kroon" een bevestigingsflens. Semi-vallende klepel.



Luidklok in de N.H. Kerk.

Foto: B. Holman

"Drostenhuis" Walstraat 1;

In het dakruitertje is een klein luidklokje aangebracht, dat afkomstig is van een veiling (xxxx) in Vorden. Op het klokje is geen tekst of datum aangebracht. Helaas is dit luidklokje niet meer bruikbaar omdat het gescheurd is rondom de bevestigings-"kroon". De "kroon" is een montagecilinder. De tractuur om de klok te luiden is niet goed aangebracht en funktioneert niet meer. Het geheel zit zodanig vast door roestvorming, dat een volledige renovatie noodzakelijk is.

Stobbenkamp 63;

Aan de gevel is een werkend 19e eeuw's luidklokje aangebracht. Het is een Angelusklokje uit een klooster (onbekend) in Engeland. Het is verworven via een bevriende relatie, maar helaas is de oorsprong niet meer te traceren. Het is een mooi voorbeeld van serieproductie in de 19e eeuw, 28cm, 15kg, toonhoogte G3. De gieter is niet bekend. De klok heeft een kroon. Semi-vallende klepel. Klok en luidbalk zijn oud. Het angeluslied, zoals we vroeger op school zongen, heeft de volgende woorden (V.R. de la Montange);

Het angelus klept in de verte,
met tonen zo zuiver en hel,
de grootmoeder knielt op de drempel,
de kinderen zij staken hun spel.
Grootmoeder bidt "Onze Vader"
de kinderen zij zeggen 't haar na
een zonnestraal glijdt door het lover
een glimlach, een glimlach
van 's Heren genâ.

Het "Engel des Heren" wordt geklept als; 3 maal drie en daarna 21 slagen.
XXX.XXX.XXX. 21 X.

Exposeum De Oude Tijd, Oostwal 8;

Een klein klokkenspelletje van 5 klokjes met astronomisch uurwerk is aanwezig en komt aan het pand aan de Gasthuisstraat zijde nr 16, waarvoor een aanvraag is ingediend bij het gemeentebestuur. De "kroon" van deze klokjes is een montagecilinder.

Dit spelletje is een voorslag en speelt de **westminstermelodie**.

Verder is er een aantal klokken tentoongesteld, zoals in de bestandslijst is aangegeven.

Het carillon heeft 20 respectievelijk 26 klokken (2 octaven). In het exposeum kunt u het carillon reeds bekijken en uw muzikaliteit uitproberen.

Stichting "Chronos Ootmarsum" i.o.

Deze stichting wordt opgericht op initiatief van De Oude Tijd en richt ondermeer een museum op in Ootmarsum voor tijdmeting, uurwerktechniek, klokken, tijdsbeeld, enz. Een groot aantal objecten is er reeds voor bestemd. Ondermeer een 5-tal carillonklokken afkomstig uit de stadstoren van Gorkum en in bruikleen gekregen van het Gorkumsmuseum voor onbepaalde tijd. Ze zijn in Ootmarsum gearriveerd op 21 januari 1997.



Een 5-tal carillon-klokken voor het toekomstige museum "Chronos Ootmarsum.

Foto: B. Holman

	diameter in cm	gewicht in kg	toonhoogte ²	jaartal
klok 1	50	92	Gis2	1956
klok 2	56,7	118	F2	1956
klok 3	63	160	Dis2	1956
klok 4	70,5	220	Cis2	1949
klok 5	80	325	B2	1949

Het vermoedelijk oudste stokkenklavier van Nederland, 17e eeuw, is tevens voor het museum Chronos. Het is eveneens afkomstig uit de stadstoren van Gorkum (gebruikt tot 1925). De omvang is twee octaven minus de cis en dis, waarvan de achtergrond reeds is verklaard, en past precies bij het carillon De Oude Tijd.

In onderstaande overzicht ziet u hoe de stokken zijn gerangschikt en welke klokken erop waren aangesloten (al of niet getransponeerd). Het pedaal heeft 6 voetstokken die ook mechanisch gekoppeld zijn met de eerste 6 stokken van het manuaal. Dit klavier, C1-C3 (- Cis en Dis), is in 1925 uit de toren van Gorkum verwijderd ter vervanging.

(ci) (di)

c1 d e f g a b c2 d e f g a b c3

Opmerking: Gorinchem heeft in de stadstoren een klokkenspel met 25 klokken van de gieter De Haze, 1687. Stemming B, dus getransponeerd. De klavieromvang zoals boven gegeven. Na de oorlog in 1949 en 1956, is de beiaard uitgebreid met de 5 bovenvermelde klokken van A.H. van Bergen, Heiligerlee. Deze klokken zijn, om historische redenen, weer uit de toren genomen en aan Ootmarsum voor onbepaalde tijd afgestaan.

De bel die aan de muur is bevestigd in een moderne "luidstoel", verwijst naar het bestaan van de "Steenenpoort" volgens overlevering en is als

69

voorbeeld bedoeld. Hij is van het type "scheepsbel" met klepel waaraan men het "**allemans-eind**" kan bevestigen en is niet historisch verantwoord. Een poortklok werd gebruikt om het tijdstip aan te kondigen, waarop de poort werd opengesteld (06.00 uur) of gesloten (21.00 uur). Om dat tijdstip te weten beschikte de poortwachter over een poortwachtersklokje met wekmechanisme. Een dergelijk 16e eeuws klokje is te zien in het exposeum De Oude Tijd.

Guido Gezelle;
(Negen heit de klok)

Hoe helder klint de klokkentaal
ten toren uit tot negen maal
herhaalt, herhaalt, de klepel op
den rooden boord zijn beëgeklop!

De landman laat zijn rosse staan
naar huis zal hij en rusten gaan
maar eer hij stap naar stede zet
zoo bidt hij nog zijn klokgebed.

BESTAND VAN KLOKKEN IN OOTMARSUM AD 1997

1. R.K. Kerk; 2 luidklokken (Petit en Fritsen) en 1 altaarklok (Petit en Fritsen)
2. Herv. Kerk; 1 luidklok (Van Bergen Heiligerlee 1949)
3. Oude Raadhuis; 1 luidklok "Beatrix Regina" (Klokkengieterij Heiligerlee, 44 cm, 60 kg 1993)
4. Klooster M. A.; 1 luidklok (B. Eijsbouts, 1938)
5. Stobbenkamp 63; 1 luidklokje (Eng. Angelus kloosterklokje en bijbehorende antieke luidbalk, Gieter onbekend, mooi voorbeeld van serieproductie 19e eeuw)
6. Zorgcentrum Fransiscus; 1 gietijzeren luidklok "ALEXANDER", gieter en datum niet bekend.
7. Marktstraat ; 1 scheepsbel ("Steenenpoort", als voorbeeld bedoeld van een poortklok)
8. Walstraat 1 (dakruitertje); 1 luidklok gescheurd onbruikbaar (onbekend uit veiling Vorden)
9. Oostwal 8, exposeum;
1 luidklok met scheur onbruikbaar (Bussum, begraafplaats), gieter onbekend, diameter 31 cm, gewicht 22 kg, toonhoogte e3, 20e eeuw.
1 luidklok (van Bergen Heiligerlee, 1951), diameter 35,5 cm gewicht 30 kg toonhoogte d3.
1 voorslagcarillon van 4 klokken (Klokkengieterij Heiligerlee, 1990)
1 luidklok gietijzer kalotmodel (Frans), gieter niet bekend, 19e eeuw.
1 luidklok (Warner London 1872), diameter 56 cm, gewicht 115 kg, toonhoogte f2.
1 carillon 19 klokken (25) (deels Klokkengieterij Heiligerlee, 1993/1994 en deels Eijbouts Astén, 1997)
10. Stichting Chronos 5 carillonklokken (van Bergen Heiligerlee, 1949 resp. 1956)

CARILLON "DE OUDE TIJD"

INFORMATIE

Object	Carillon of Beiaard "De Oude Tijd"
Ontwerp	Bote Holman, EXPOSEUM "De Oude Tijd"
Gieters	Klokkengieterij Heiligerlee en Eijsbouts Asten
Stemmen	"getempereerde toonschaalstemming" op basis van (Ais2 - 40 cents) 1997, Eijsbouts Asten elke klok reine stemming; onderoctaaf, prime/slagtoon, kleine terts, kwint en octaaf (afwijking onderlinge grondtonen maximaal enkele cents)
Adres	Gasthuisstraat 16, Ootmarsum
Jaartal	1872/1993/1994/1997
Type	1e fase 20 klokken/twee octaven; ais2-ais4/getransponeerd c3-c5, diatonisch/chromatisch, 2e fase 26 klokken ais2-ais4/getransponeerd c3-c5, chromatisch
Specialiteit	Kronen/buitenliggende hamers
Opmerking	één melodie op historische speeltrommel met toonstiften en melodieën op boek-strip overige melodieën met computer/elektronica op diskette. Stokkenklavier voor handspel. Het carillon is onderdeel van het astronomisch uurwerk.

Literatuur

- [1] Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe; C.J. Snuif/m.G. Snuif 1975
- [2] Het oud-archief der gemeente Ootmarsum; Dr.W.J. Formsma, MCMXLIII.
- [3] Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provinci Overijssel; Mr.P.C. Bloys van Treslong Prins, 1925.
- [4] Historie van de klokkengieterij "300 Jahre Petit & Gebr. Edelbrock", Gescher; Florence Hüesker, Gescher 1990.
- [5] Historie van de klokkengieterij van Petit en Fritsen, Aerlerixtel.
- [6] Historie van de klokkengieterij van de Gebr. van Bergen, Heiligerlee en Midwolda 1795-1980; K.B. Haan, Winschoten 1992.
- [7] Historie van de klokkengieterij van Eijsbouts, Asten.
- [8] "Van den klok en den klepel", art. uit "Natuur en techniek 1937"; W.J.A.P. Créman, Zwolle 1937.
- [9] Archief Gemeente Ootmarsum.

- [10] "De openbare tijdaanwijzing in het 19e eeuwse Ootmarsum",
Heemkundejaarboekje 1995; Ing.B.P.U. Holman, Ootmarsum 1995.
- [11] "Glockenkunde", Dr.Christard Mahrenholz, Hannover 1948.
- [12] "Wie met klokken schiet, wint de oorlog niet", de klokkenvordering
tijdens de tweede wereld oorlog. Drs.J.I. Lambert-Avis, Asten 1992.
- [13] "Tijdroutes betreffende klokken en zonnewijzers in en om
Ootmarsum"; Ing.B.P.U. Holman, Ootmarsum 1994.

Bronnen;

- 1 Zuster Plechelma ter Laak, Maria ad Fontes.
- 2 De heer W. Alink, Dir. Huize Franciscus.

'n Pröätke met.....Jan Brandehof

Een aantal jaren geleden was hij nog actief als grensrechter bij KOSC. Momenteel is hij een van de vrijwilligers die eens in de zes weken een aantal mensen van een warme maaltijd voorziet in het kader van het Tafeltje dekje-project. Eén keer in de 14 dagen verricht hij als vrijwilliger allerlei klusjes op Losser Hof. Men kan hem als stadsgids tegenkomen, terwijl hij gasten van hotel de Wiemsel rondleidt en hij geeft diezelfde gasten met evenveel enthousiasme les in klootschieten. Hij zal met Pasen nooit verzuimen te vlöggeln en de rondgang met de nachtwacht van Oud- op Nieuwjaar slaat hij nimmer over.

Dit scala aan activiteiten overziend zou men denken met een jongeman van doen te hebben. Met iemand die in de bloei van zijn leven is (al moet je met die bewering natuurlijk voorzichtig zijn).

Als je zegt dat je het over een 72-jarige hebt, veroorzaakt dit minstens een aantal vraagtekens en ongelovige blikken. Noem je daarbij echter de naam Jan Brandehof, dan veranderen die blikken en hoor je bijna zeggen: "Oh joa, Jan Braandhof, dèn kan ok nog zo good!"

In een "Pröätke met....." hebben we ons daarvan eens willen overtuigen. Tijdens de telefonische afspraak bleek al, dat Jan een drukbezet leven heeft, die "efkes môt kiek'n oft op zoaterdagmiddag wa kan".

Het kon en tijdens het EK-schaatsen hielden we aan de Vijverstraat 45 ons praatje. Echtgenote Siny had van tevoren al gezegd, dat Jan graag over vroeger vertelde en dat hij zich heel veel heel goed kon herinneren. Siny had niets teveel gezegd. Maar ook zij wist tijdens het gesprek bepaalde zaken bijzonder goed aan te vullen, waar het geheugen van Jan hem eens in de steek dreigde te laten.

Terugkomend op bovenstaande bewering "Jan dèn kan nog zo good" vult hij zelf aan: "Ik veul mie prima. Better zelfs as veur den anval veur 'n joar of wat ledn".

Met "den anval" wordt het hartinfarct bedoeld dat Jan op Tweede Paasdag 1994 trof net op het moment dat hij zich bij de Poaskearls wilde aansluiten, die de Poaskaamp verlieten en richting stadscentrum liepen. Onder schrik van de vele toeschouwers ("mer dee stunddn d'r nich veur mi'j") en natuurlijk de Poaskearls zakte Jan ineen. Zelf weet hij zich van het gebeuren amper iets te herinneren, maar de getuigenverslagen heeft hij al zo vaak gehoord, dat hij een perfecte reconstructie kan schetsen. "Het was den reserve-politie Hans Kamphoes den mie greep en voort begon met

hartreanimatie. An de kaant van de stroat stun nen jongn internist den zich d'r ok met gung bemeujn, net as verpleger Bart Rozendaal. Zun wichke van de reserve-politie hef toen 'n dokter beld en Bert Buddingh' hef toen ok nog 't neudige doan".

Het kwam erop neer dat Jan Brandehof alle noodzakelijke hulp op het goede moment kreeg en dat redde zijn leven. "Ik heb onmeundig völ geluk had", zegt hij. "Ze wolln mie doarboamn nog nich hebn", voegt hij eraan toe.

Bakkersgeneratie

"De bakker heft goddaank haald", werd naderhand opgelucht verteld. En met het woord bakker wordt meteen de hoofdreden aangegeven van ons Pröätke met Jan

Jan Brandehof is namelijk een van de laatste "echte oude bakkers" die Ootmarsum nog kent; hij past nog in het rijtje Johan Vos, Antoon Wientjes,



"De warme bakker" Jan Brandehof.

Foto: J. Brandehof

Marinus Schulten, Johan Oude Hengel, Jan Grimberg.

Van Jan Brandehof mag echt worden gezegd, dat hij uit een bakkersgeneratie stamt, waarvan maar liefst vijf geslachten hun produkten vanuit de bakkerij aan de Marktstraat (sinds 1996 galerie Arina) over Ootmarsum en omgeving hebben verspreid.

"Mijn over-overgrootvader kwam uit Denekamp", weet Jan; het jaartal waarin die Brandehof naar de stad kwam, is hem niet bekend. Als hij echter over zijn over-overgrootvader spreekt, dan moet die man ergens in het begin van de 19e eeuw naar Ootmarsum zijn gekomen. Zeker is in elk geval dat ook toen al het bakkersvak werd beoefend en dat ze toen bovendien molenaars in de familie hadden. Het bewijs hiervoor is de "Brandehofs-molen" aan de Lattroppestraat in Denekamp, "woar ze oet' hoese kwamn". De Brandehofs behoorden al spoedig tot de vaste ingezetenen en de zoon van de eerste Brandehof bracht het zelfs tot gemeenteraadslid. Die overgrootvader van Jan, een zekere G.J. Brandehof zat in elk geval in 1877 in de raad, toen W. H. Dikkers burgemeester was. "Ik heb dat ok wal ees heurd, mear wet 't fiene d'r nich van", zegt Jan.

Als derde in de Ootmarsumse Brandehof-dynastie kwam grootvader Lambertus Brandehof ter wereld en dan kom je bij Jan op meer bekend terrein. Hoewel hij het grootste deel van die tijd niet zelf heeft meegemaakt, kwam hij veel van zijn vader te weten. Deze hield er namelijk ok van om "over vroeger" te vertellen.

"Mijn grootvader kon natuurlijk niet alleen van de bakkerij bestaan. Daar was het aantal klanten te gering en het aantal collega's te groot voor".

Evenals zoveel mensen in het Ootmarsum van de vorige en het begin van deze eeuw zorgde een boerenbedrijfje voor extra inkomsten.

"Als je aan de kant van de Gasthuisstraat bij Brandehof naar binnen ging, had je links de bakkerij en rechts de koeienstal. Even verderop in de Gasthuisstraat, waar nu de antiekzaak van mevr. R. Budde - Veldboer is, was de paardenstal. Verder hield grootvader kippen en een paar varkens. Deze had hij in een schuur en weiland aan de Moerbekkenkamp, achter de jongensschool (Scheepersschool), waar nu de Blokhut staat", beschrijft hij. Het assortiment van bakker Lambertus Brandehof was niet erg groot. Jan: "Rongnbroad, witte stoet en rongnstoet en dat was't". Voor een deel werd het brood vanuit de winkel aan de Marktstraat verkocht en de rest werd bij de klanten bezorgd. Venten was toen nog de gewoonste zaak van de wereld. Met paard en wagen werden de zware roggebroden vervoerd. Steeds vijftien broden voor evenzovele klanten en wat meer wittebroden. "In ieder geval wedn d'r bie de leu mear ofnommn dan regtevoart. De gezinn wadn in dee daag' vól groter".

Ook Jan heeft de periode meegemaakt dat er gevent moest worden. "Ik moest naar Klein Agelo, Oud Ootmarsum, de Postelhoek, Nutter en de stad. Die wijk hadden wij altijd gehad en die veranderde niet. Elke bakker hield zich daaraan".

Terug naar grootvader, die in zijn bakkerij natuurlijk nog niet kon beschikken over een moderne gas-gestookte oven. Hij stookte, evenals de andere bakkers de oven vooral met takkenbossen. Dat er toen ook al een goede samenwerking tussen de bakkers onderling bestond, bewijst het feit, dat de gezamenlijke bakkers van Ootmarsum in die tijd de bekende Eendenkooi in het Ageler Broek kochten. Deze stond vol houtwallen en men was van mening dat deze voldoende takkenbossen voor elke bakker konden leveren. Daar had men zich echter op verkeken. In feite kon slechts één bakker jaarlijks voldoende hout uit die wallen hakken. Na overleg met de collega's kocht Lambertus Brandehof de andere stukken erbij, zodat hij op een gegeven ogenblik eigenaar van de hele Eendenkooi was, inclusief het weiland daarvoor, het weitje dat al spoedig de naam "Bakkerwei" kreeg. "Grootvaar kon in 7 joar tied zun 3500 takkebussche maakn oet de èèndnkooi. Het achtste joar mos hee ze argns aans koopn en het nèngnde joar kon hee dan wear in de Eèndnkooi terecht, dan was't hoalt wear genog anwassn", beschrijft Jan. In de "Bakkerswei" liepen de "stèèrke" (vaarzen) van een aantal bakkers.

Vader

Toen Lambertus Brandehof was gestorven, had zoon Antoon de zaak al lang overgenomen. Antonius B. J. Brandehof (25 juli 1891 - 11 juli 1965) trouwde met Maria J. Bartels (17 maart 1898 - 7 juli 1973) en aanvankelijk werd de bakkerij annex winkel op dezelfde voet voortgezet. Een vakopleiding had Antoon immers niet gevolgd. Wat hij als bakker kon, had hij van vader geleerd en dat was goed. "In dee tied was dat ok nog genog", zegt Jan.

Het echtpaar Brandehof - Bartels kreeg vijf kinderen: Truus (1923), Jan (1925), Gerard (1927), Tonnie (1929) en Harrie (1931). Van hen bleef Truus thuis in de winkel helpen en kwam Jan in de bakkerij terecht. "Ons Tonnie har earst ok wa zin in't bakkersvak, hee warkn zelfs nen zet bie nen bakker in Dèèldn, mear kwam oeteindelijk bie de PTT terecht". Daarmee geeft Jan eigenlijk aan, wie er uiteindelijk de bakkerszaak van Brandehof terecht kwam.

"Ik kwam van school en mos voart de bakkerij in", vertelt Jan. Zijn vader huldigde kennelijk het standpunt dat de praktijk de beste leermeester was. Zo had hij het immers zelf ook geleerd. Maar vader Antoon Brandehof gaf zijn zoon ook de gelegenheid om zich verder te bekwamen. Voor de diverse vakdiploma's volgde Jan meerdere cursussen. Samen met Frans Grimberg ging hij een paar keer per week op de fiets naar Enschede voor het vakdiploma en naar Almelo voor het banketdiploma. Zelfs op zondag

moesten ze af en toe naar Boelens in Enschede voor theorielessen banket. Later kwam daar de studie voor het kruideniersdiploma nog bij. Alleen voor het Middenstandsdiploma kon Jan in Ootmarsum blijven. "Bie meester Ter Hofstede ha'w twee lessn in de wek' en dat kostn oons nen guldn".

Het was zwaar werk voor de jonge Jan Brandehof. "Mear ie wuzzen nich aans; ie greujn d'r vanzölf in". 's Morgens om vijf uur op. Vader ging naar de wei bij de Jongensschool om daar de koe te melken en Jan ontfermede zich over de koe die op de Cellenkamp graasde (De Cellenkamp was toen nog een grote gemeenschappelijk stadswai waar inwoners tegen betaling hun koeien konden laten grazen). Daarna begon het werk in de bakkerij, waar vader en zoon het werk samen deden.

Toen Jan nog op school zat, was er namelijk nog een knecht, Gerrit Hesselink uit Rossum. Die verdiende f 2,50 per week. Maar op zekere dag had bakker Brandehof gezegd: "temet koomp oons Jan van school en dan mör ie d'r oet". Het antwoord van de knecht was nuchter: "Ja, dan mör ik zeen da'k nen aandern bakker vin". Zo ging dat in die tijd vlak voor de oorlog.

Tegen tien uur was het "spul" gaar en kon Jan gaan venten. Dat gebeurde in het begin op de transportfiets. De route liep via de stad naar de Nieuwstad en Oud-Ootmarsum. Na de middag volgden dan Nutter en Klein Agelo. Tegen vijf uur zat het er op.

Oorlog

Nu moet je niet verwachten dat er een evenredige verdienste stond tegenover dat harde werken. Jan vertelt dat een wittebrood 15 cent kostte, een krentenbrood 25 cent en een pakje beschuit 8 cent. Voor het roggebrood werd het meel door de mensen zelf aangeleverd. Brandehof bakte er brood van en mocht daarvoor een dubbeltje (!) vragen. "En dan ha'j ok nog leu dee 't rongnbroad ophaaldn en dan zèèdn. Och got, noe he'k 't dubbelke vegettn. Dat gebeurdn zoa vaak, dat ze op 'n good moal met nen zak rogg' konn betaaln".

De oorlogsjaren brachten ook bij bakker Brandehof de nodige veranderingen en natuurlijk herinnert Jan zich de tijd, dat je vanwege het slechte meel "ginnen fetsoenlijkn stoetn" kon bakken. "Je gebruikte bloembollenmeel. Als het brood uit de oven kwam, zag het er mooi uit, maar even later zakte het als een pudding in elkaar. Er kwam dan zo'n taaie, plakkerige laag in het brood. De klanten maakten er wel eens aanmerkingen over, maar je kon er niks tegen doen".

Later kreeg "Teunke van de Möl" (Antoon Bökkers) een zogenaamde "buul-möl". Daarmee kon je de kern van een graankorrel malen, waardoor je van tarwe mooi wit meel kreeg. Hiermee kon je echt wittebrood bakken. Jan vervolgt: "As d'r eenke trouwn, zèè'j wal ees: Zorg da'j bie nen boer 'n luk tarwe kriegt, dan loa'j dat maaln en dan kön wie doar broodjes van bakkn. Dan he'j met de oamdbroulte in ieder geval witte broodjes". Jan kon niet de hele oorlog in de bakkerij werken. Het was in september 1944 dat een fanatieke NSB-inwoonster Jan toevoegde, dat hij ook wel wat "veur 'n krieg" kon doen. Om problemen te vermijden, ging Jan bij een Duitse boer werken. "Earst he'k het met Wim Essink probeard en toen oons dat nich lukkn, zorgn Toon Peters d'r veur, da'k bie Hanman (boer Hannink) net ower de grens kon kommn. Dree daag' in de wek'; de rest koon'k in hoess blienv".

Na de oorlog moest hij in dienst. Van 1946 - 1949 was hij chauffeur en ontliep op het nippertje uitzending naar Indië. Al die tijd hielp broer Tonnie in de bakkerij.

Hierna pakte Jan de draad weer op: melken, bakken en venten. Dat laatste eerst nog met de transportfiets, maar later met de transport-bromfiets. Een Batavus die bij Willem Heisterkamp werd gekocht. Omdat het een 50 CC-brommer was, moest Jan een rijbewijs hebben. "'t Was Fons Grimbargn den mie waarschuwn, aans ha'k ok nog too ne bekeuring kreg'n". Na het rijexamen in Almelo mocht Jan zich overal met de brommer vertonen. Maar alles moest nog sneller bij de klanten en daarom ging na 6 jaar de brommer weg en kwam er een motor, een tweedehands DKW-tje, waar een stellage achterop werd gebouwd, daar kon de korf met broden op. "Nen zak met beschuutn hung d'r an. Meestal gung 't wa good, mear as d'r ees nen toetn beschuutn in de verdrukking was kommn, den kreegn de leu den veur niks. Maak d'r mear beschuutnpap van, zèè ik dan".

En al die tijd werd dezelfde route aangehouden. Door de ruilverkaveling werden veel zandwegen verhard, waardoor de klanten in de buurtschappen beter bereikt konden worden.

De eerste auto deed zijn intrede in de 50-er jaren, maar wie denkt dat alles daardoor veel gemakkelijker zou worden, vergist zich. "Je moest veel harder werken. Met die auto moesten immers ook de kruidenierswaren worden bezorgd. Dus overdag werd er gevent en daarna moest je naar de grossier in Hengelo om voorraad te halen. Daar tussendoor moest je ook nog het kruideniersdiploma halen".

Toen zijn vader in 1965 stierf, legde Jan zich geheel op de zaak toe. De koeien en kippen waren al verkocht en hij deed toen ook de varkens van de

hand. Met Siny Poppink met wie hij in 1955 was gerouwd runde Jan de bakkerij annex winkel aan de Marktstraat en dat duurde voor Jan tot 1990. "Ik had zo'n 50 jaar in de zaak gezeten en denk dat het zo goed was", stelt Jan nuchter vast.

Ootmarsum

Voor vele inwoners van Ootmarsum is Jan Brandehof niet alleen de "echte warme bakker", zoals aan zijn winkel stond vermeld. Men kent hem van de rondgang van Oud- op Nieuwjaar; altijd in de onmiddellijke nabijheid van de Nachtwacht. "Zo lang as ik lèëf en nog good kan, bin ik 's nachs met oald en nij in de stad". Ook met Pasen is Jan erbij. Uren kan hij daarover vertellen. Hoe hij zelf Poaskearl was en zelfs een jaar meemaakte, het was in 1946, dat hij de enige Poaskearl was en hij maar liefst 7 nieuwe moest zoeken.

"Zo lang ik nog good kan", zei Jan beslist. Het is te hopen dat hij nog lang "good kan".



Pasen 1995: Vlöggefn door de Keerweer. Links Jan Brandehof.

Foto: Archief Heemkunde

Voorvallen

Jan Brandehof weet zijn "levensverhaal" af en toe met voorvallen op te sieren. Zo vertelt hij hoe Hendrik Ossenvoort ooit in de Putstraat een

bakkerij had en daar ook een knecht had, Marius Ekelhof. Eens was Hendrik ziek en Marius was nog niet zover, dat hij het werk alleen afkon. Zonder aarzelen gingen de zoons van de andere Ootmarsumse bakkers er bij toerbeurt naar toe om het werk te doen. Na het bakken kregen ze dan van Toon Heisterkamp een kistje bier. Gratis. "Ie doot good wark en ik wil d'r niks veur hebn", zei Toon Heisterkamp.

In het begin ventte Jan in de winterdag wel eens met een slee. De hond moest dan het trekwerk verrichten. Op een dag bleef het dier in de Postelhoek ineens doodstil staan. Wat Jan ook deed, het dier was niet vooruit te krijgen. Opeens sprong een haas uit een verborgen leger tevoorschijn. Jan bedacht zich niks, maakte de hond los en stuurde deze achter de haas aan. "Ha'k dat mear nich doan", lacht Jan nu. "Ik was de hoond en 'n haazn kwiet en 't hef mie heel wat meujte kost um 't wear veur meka te kriegn".

Bij Geerman in Nutter (Rekers) had men eens geslacht en het varken dat aan de ladder hing, had men met behulp van een draad onder stroom gezet.

"Tegn de kattn en heun, mear ok tegn gappers", zei Geermans-Gait.

Toen Jan zijn bestelling had afgeleverd, maakte hij buiten de stroomdraad even los, sneed de staart van het varken aan de ladder en ging weg.

Thuis gekomen vertelde hij zijn vader wat hij had gedaan. "Mien vaar hul ok wa van 'n geintje en zèè: Wie doot 'm den stät in nen stoetn en dan breng ie hem den 't volgende moal met. Dat he'k doan en den stoetn bie Geerman op toafel legd".

De week daarna kwam Jan opnieuw bij Geerman en vroeg onverschillig of het brood goed had gemaakt. "Dat wa", zei Geermans-Feem, "mear ik kon d'r slecht met 't mes deurkommn". Meer werd er niet over gezegd.

Ben Morshuis

Hee hef niks aans in te brengn as leuge breefkes



1960: Het hoofdeinde met bovenkamer van boerderij Hesselink. Het pad gaf toegang naar “erve Kuks”.

Foto: Fam. Hesselink

Een nieuw huis op Kuks in Nutter

Het erf Coucks / Kuks / Kokhuis¹ aan de Nutterseweg 7 in Oud Ootmarsum, nu bewoond door de familie Hesselink, is al een eeuwenoud erf. Het behoorde, waarschijnlijk vanaf de 13e -14e eeuw tot in het begin van de 19e eeuw , samen met tientallen erven in Twente en de Graafschap Bentheim onder de Hof Ootmarsum². Het in de marke Nutter en Oud Ootmarsum gelegen erf, was een der zeven in deze marke bewaarde erven die onder deze hof hofhorig waren. Nadat in 1528 Keizer Karel V de wereldlijke macht van de Bisschoppen van Utrecht had overgenomen, namen na de 80-jarige oorlog, de Staten gevormd door Ridderschap en Steden van Overijssel dit van Karels opvolgers over. Onder invloed van de hervorming, werd door de Staten, die zich bevrijd voelden van het katholieke spaanse juk, de “ware christelijke religie” dwingend opgelegd. Dit vormde een lange periode van onderdrukking en verbod van de Roomse geloof. De Staten ‘ontfermden’ zich ook over de vroegere keizerlijke goederen. Veel veranderde er niet voor de bewoners van die oude hofhorige goederen. De rechten en verplichtingen die ze altijd al hadden gehad, bleven

gehandhaafd. Het is niet de bedoeling om nu op deze plaats het gehele hofstelsel uit de doeken te doen.

1786

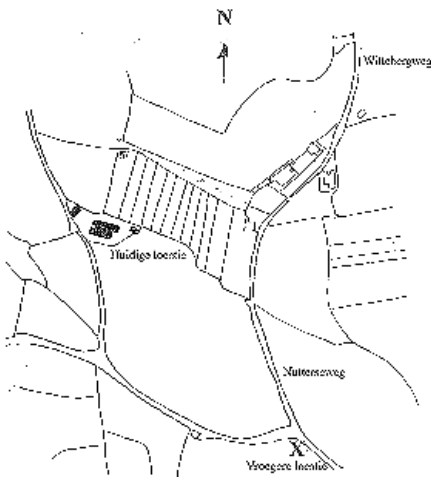
Diverse stukken in het Statenarchief in het Rijksarchief in Zwolle geven ons inlichtingen over de Twentse hofhorige goederen. Zo bevat nummer 2789 requeusten (verzoeken) van hofhorigen betreffende hun financiële toestanden, hun armoede en ook over de toestand van hun woning. Alle verzoeken vragen om medelijden in de vorm van geldelijke steun, een uitkering of

pachtvermindering. Zo ook de bewoner van het erf Kuks.

Hermannus Kux schrijft (eigenlijk laat schrijven) medio 1786 aan de Gedeputeerde Staten van Overijssel “dat zijn huis oudw en slegt is, zo zelfs, dat het met geen moogelijke reparaties langer kan op de been gehouden worden” en genoodzaakt is een geheel nieuw huis “op te timmeren”. Hermannus is op Kuks komen wonen middels huwelijk³ met Christine Kuks. Zelf is hij een geboren Scholte Splinterink

van de Laagsestraat. In 1773 is hij weduwnaar geworden en hertrouwd met Helena Bode. Hermannus nu wil dit nieuwe huis (het nu door hem bewoonde huis is, naast dat het vervallen is en zeer oud ook nog “veel te klein en te naauw om behoorlijk het koorn te bergen en er met een wagen binnenshuis om te draayen”) op een andere plaats zetten. Het staat nu op een “lage slegte en seer ongeleegen plaats en hij kan van de aale van het vhee geen profijt tot zijn landerijen hebben”. Met deze verplaatsing moeten ook “de schoppe, het schaapschot en het bakhuis “worden meegenomen.

Erven en hun gebouwen hebben zeker al vanaf 1200 een vaste plaats gehad d.w.z. dat ze bij nieuwbouw, niet ver van het oude (oude hoesstee) en zeker binnen de omheining van de erfgrond zijn gebouwd. Het markeboek van de Lutte vermeldt in 1464 dat herbouw van een verwoest of vervallen huis altijd moest plaatsvinden “op de regte saelstede”. Aan het verzoek om het



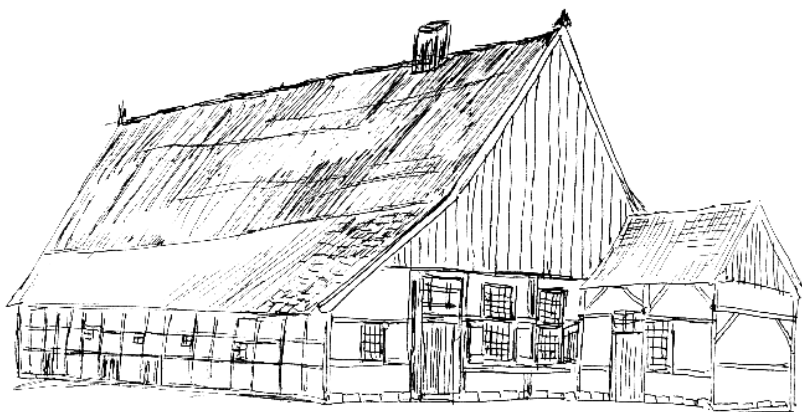
huis te verplaatsen, moeten dan ook wel erg zwaarwegende argumenten (zoals bovenomschreven) ten grondslag hebben gelegen. Op verzoek van Kux heeft Timmermansbaas (= nu: aannemer) Lambert Bruggink een kostenbegroting gemaakt, waarop het (nieuwe) huis wordt begroot op Fl.250,-, het verplaatsen van de schop en het schaapschot elk Fl.30,- en de herbouw van het bakhuis op Fl.20,-. De “oude hoesstee” was gelegen aan de Kuxstege (zie kaartje). Voor het nieuwe huis dient een fundering van Bentheimer zandsteen⁴ te worden gebruikt, hetgeen op Fl. 62,- wordt begroot. De Bentheimersteen kostte in die tijd 4 stuiver per voet (=30 cm) lengte. Voor Fl. 62,- konden 310 voet zandsteen worden aangeschaft, hetgeen voldoende was voor een omtrek van 93 meter. Voor Fl. 60,- dienen nog 6000 bakstenen te worden gekocht. Mogelijk waren deze bestemd voor een te metselen schoorsteen. Helaas was bij de stukken geen bestek aanwezig, waaruit een reconstructie op te maken zou zijn.

De totale kosten van de bouw en verplaatsingen zouden op Fl.452,- komen. Voor Kux zijn, zegt hij zelf, deze kosten niet op te brengen. Hij verwoordt dat als volgt:” Uedele Mogenden zullen ligtelijk begrijpen, dat daar geen Bouwman van voorz(eid) Erve in deese voor den Landman zo slegte en geldeloose tijden kunnen gedragen worden, waarom dan ook de Suppl: (=verzoeker) overtuigd van EdelMogende alom bekende menschlievendheid, de vrijmoedigheid heeft, om tot Weled. Mog. den toevlugt te nemen en alleroetmoedigst te verzoeken”. Verwezen wordt naar o.a. naar de tegemoetkoming die Jan Kienhuis op Eilard in Mander had gekregen, toe op 25.7.1762 zijn huis was afgebrand. Kienhuis had in augustus van datzelfde jaar in de Graafschap Bentheim een nieuw (= ander) huis gekocht, waarvoor hij een geldelijke tegemoetkoming had ontvangen⁵. Met dit verzoek vraagt Kux dus de volledige vergoeding van al zijn te maken kosten. Hij laat fijntjes, als zoetmakertje, ook nog even weten dat hij van het over te blijven hout van het oude huis de schoppe en het schaapschot kan repareren.

Gedeputeerde Staten nu sturen dit verzoek naar de Landrentmeester H.J.Bos in Oldenzaal, die daarop het erf heeft bezocht, die ook de noodzaak van een andere plaats voor het erf inzag en dit per omgaande weer aan Gedeputeerde Staten liet weten.

Als in het vierde kwart van de 18e eeuw de Staten aan kaarttekenaars de opdracht verstrekken hofhorige goederen in kaart te brengen, worden ook de erven in Nutter opgemeten en getekend. Helaas is de gemaakte tekening van het erf Kux niet bewaard gebleven⁶. Hendrik Jan Bos stelt Ged.St. voor om Kux een lening van Fl. 300,- tegen 3 % te verstrekken, omdat hij “door dit nieuwe huis veel profijt trekt”. Een rekensommetje geeft dan dat Kux Fl.452

, - --Fl.300,- = Fl. 152,-- zelf zal moeten betalen. Van dit bedrag gaat echter nog in 1787 Fl. 87,5⁷ (zijnde het geld benodigd om de Bentheimersteen te betalen) af, omdat het toepassen van de Bentheimer steen aan alle domeinerfbewoners werd vergoed. Deze Fl. 87,5 is Fl.15,5 hoger dan de begroting van Fl.62,-. Voor dit geld kon 78,5 voet (=23,55 mtr) steen worden gekocht. Mogelijk dat de steen voor een groter huis of nog een aan te bouwen bovenkamer nodig was of dat het de vervoerskosten betrof. Het benodigde hout zal hem door de houtvester worden aangewezen, terwijl hij het overblijvende hout van het oude huis mag gebruiken om de andere gebouwen op te lappen.



Zó zou het erfer uitgezien kunnen hebben.

Tekening: G.A.B. Nijhuis

Het huis

Het rapport van Lambert Bruggink bevatte ook de formaten van het “vierkante werk” : “wat het hout aangaat, dat hiertoe nodig zijn, voor eerst 9 balkens 28 voet lang binnen de posten. 28 span sporen “ en ‘t verdere hout “van minder zwaarte”. Deze 9 balkens (gebinten) waren goed voor een huis van 8 gebond., elk gebond gemiddeld 3,5 mtr.. geeft een lengte van 28,5 meter. De de breedte werd 8,4 meter, genoeg om een wagen te laten draaien?

De totale lengte aan Bentheimer steen bedroeg 388,5 voet , voldoende voor 116,55 mtr lengte. Uitgaande van de lengte van de boerderij van 28,5 meter en een breedte van 18 meter komen we op een omtrek van 93 meter. Als rond 1830 het kadaster alle opmetingen heeft verricht en hiervan kaarten

heeft gemaakt, staan op het erf Kux drie gebouwen: het erfhuis, de schuur en het bakhuis. Het erfhuis heeft een aangebouwde bovenkamer en een “onderschoer”. Het onderschoer is vrijwel zeker van 1786, terwijl dat voor de bovenkamer niet zeker maar wel waarschijnlijk is. Voor deze bovenkamer heeft men dan de ruim 20 mtr meer steen nodig gehad. Met de 6000 bakstenen zijn ong. 80 m2 halfsteens muren te metselen. Naast de mogelijkheid van een stenen schoorsteen kan hiervan ook een aantal (onderste) muurvakken zijn gemetseld. Op de kadasterkaart van 1830 staan dicht bij elkaar drie gebouwen: de boerderij, de schuur en het bakhuis. Het schaaapsschot, waarvan in 1786 sprake is, zou het verder van het erf gelegen gebouwtje kunnen zijn geweest.

De huidige bewoonster, op leeftijd, weet van horen zeggen dat er vroeger een klopje in had gewoond. Of dit bouwsel dus het vroegere schaaapsschot is geweest, zal wel voor altijd een vraagteken blijven.

Het exterieur en grotendeels ook het interieur van de boerderij heeft in de afgelopen ruim 200 jaar de nodige aanpassingen ondergaan. Het eikenhouten “vierkante werk” (de gebinten) zijn nog wel aanwezig, zij het dat ze grotendeels achter betimmeringen zijn weggewerkt. De grote rookvang (de boezem) is er nog in volle grootte. Het exterieur is wezenlijk veranderd: het onderschoer is verdwenen, evenals het houtwerk in de buitenmuren. Een

gevelsteen, met het jaar 1848, geeft waarschijnlijk de eerste verstening aan, waarbij de lemen wanden plaats maakten voor bakstenen, terwijl het houtwerk in de muren behouden bleef. Naderhand moet het huis opnieuw



De huidige bewoonster Mevr. M.S. Hesselink-Eppink, aan het begin van de jaren 60.

Foto: Fam. Hesselink

versteend zijn , waarbij naast het houtwerk ook de Bentheimer stenen fundering verdween.

G.A.B. Nijhuis, Oldenzaal

¹ RAO Zwolle Statenarchief 3.1 /2787

² De Hof Ootmarsum, Stichting Heemkunde Ootmarsum, 1984

³ RAO Zwolle Statenarchief 3.1 /2997

⁴ G.A.B. Nijhuis “H.J. Bos als Kommissionar fur den Absatz von Gildehauser Stein in der Twente” in: Bentheimer Jahrbuch 1996.

⁵ RAO Zwolle Statenarchief 3.1 /2796.

⁶ G.J. Welberg “De moeizame creatie van 18e eeuwse kaarten van Twetse horige domeinerven” in Jaarboek Twente 1993.

⁷ RAO Zwolle Statenarchief 3.1 / 3480.

Schrijver dezes is bezig met het schrijven van een uitgebreide verhandeling over de hof Ootmarsum, dat (hopelijk) binnen niet al te lange tijd zal verschijnen. Alle onder de Hof Ootmarsum horige erven, zowel in Twente als de Graafschap Bentheim zullen worden genoemd, uitgebreid met een paar bijzonderheden. Specifiek zal de uitgebreide geschiedenis van het erf Scholte Splinterinck in Oud Ootmarsum, worden beschreven.

Vredegerecht, monumenten, moeilijk leesbaar schrift en.....postwegen.

Deurwaarder Tubbergh, familie Knijpinga, grote en kleine ruzies in Ootmarsum destijds, waren in de afgelopen jaren onderwerpen die de Werkgroep Geschiedenis I moest onderzoeken en daarover zinnige dingen is gaan zeggen en schrijven.

Lopend door Ootmarsum en kijkend met de ogen van een doorsnee-toerist en niet te vergeten van een inwoner, is het vaak moeilijk om huizen en gebouwen op hun historische waarde te schatten. De gemeente Ootmarsum vond bij monde van de plaatselijke VVV, dat daaraan iets moest worden gedaan. Heemkunde Ootmarsum leek daartoe het geëigende instituut. De opdracht luidde kort en bondig een aangeboden monumentenlijst inhoud te geven, door huizen en gebouwen die daarvoor in aanmerking kwamen kort en kernachtig te beschrijven. Veel van tot nu toe voor ons onbekende termen hebben we ons eigen gemaakt. Wist u bijvoorbeeld wat een ingezwenkte halsgevel en een wolfdak is?

Ïck Johan van Bevervorde .Gherdes zoene Grete zin echte wief doet kundich alle luden mid dessen openen breve, dat de ghued tho Kalynck mid den lande dat dar tho heret dat Ghard van Bevervorde Johans vader vorgehoeve hevet ghegheven too oortijden de geleden synt tho rechten testamente vor syne zelen ende vor syner oldenen zelen eerflick ende kummermeer den preijster der vorwart dat vromigste altaer yn der kercken thot Oedmersem ende synen nakomelinghen”enz.enz.

En dat staat oorspronkelijk dan eerst nog eens in zeer moeilijk leesbaar schrift. Gelukkig heeft de groep twee “schriftgeleerden”- kunnige leu- , die de rest van de groep in beweging kunnen houden.

Dit vaste onderdeel van het programma wordt sinds kort afgewisseld met een andere opdracht: het inventariseren van wat er bekend is, dus gepubliceerd is, over de postweg Almelo- Ootmarsum - Nordhorn (Frensdorf) - Lingen - Bremen. De leemten in wat reeds bekend is, trachten wij dan naderhand in- en aan- te vullen.

*Anton Greven
Geschiedeniswerkgroep I*

BOEKENTIP

Op 26 september vond er op het Los Hoescomplex in Ootmarsum een bijeenkomst plaats ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Overijsselse Landbouw Maatschappij (OLM). Het was de slotbijeenkomst van de OLM, want de organisatie is opgegaan in de Gewestelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (GLTO) ZuidMiddenOost. Centraal stond de presentatie van het boekwerk “Overijssel op het land”, geschreven door historicus Wim Coster uit Zwolle.

Dat de aanbidding van het boek plaatsvond in Ootmarsum, had zijn speciale reden: De Ootmarsumse advocaat Wennemar Jan Engels van Beverforde was in 1871 nl. één van de grondleggers van de Twentsche Landbouw Maatschappij, die later overging in de OLM.

Hij droeg de organisatie een warm hart toe, want hij bepaalde dat uit zijn nalatenschap een speciaal fonds moest worden gevormd “ter bevordering van de landbouwbelangen, zoveel mogelijk ten goede komend aan Twenthe”. Zo werd de OLM eigenaar van o.a. een zestal boerderijen in en om Ootmarsum.



Erve 't Ribbert was van 1921 tot 1934 demonstratieboerderij van de O.L.M. Daarna werd het erf verpacht. Huidige bewoner de familie Veneklaas.

Foto: Archief Heemkunde

OVERIJSSSEL OP HET LAND

Een geschiedenis van de Overijsselse Landbouw Maatschappij 1871-1996.
Auteur: W. Coster. Uitgever: Waanders Uitgevers Zwolle.

Het is een boek, dat je alvorens het te lezen, eerst doorbladert om te genieten van de prachtige foto's en illustraties die een beeld geven van alle facetten van 125 jaar Boerenleven.

De schrijver heeft het boek ingedeeld in zes hoofdstukken, die een bepaalde tijdperiode omvatten. Ieder hoofdstuk begint met een pakkend kort overzicht, waarin de essentie van die periode wordt beschreven. Het is heel overzichtelijk.

De steeds wisselende omstandigheden, waarmee boeren en tuinders te maken kregen, vormen het hoofdthema van dit boek: Maten en gewichten, werktuigen, veredeling van de rassen, export, introductie van kunstmest, ruilverkaveling, kunstmatige bevruchting, melkquota, mestboekhouding enz. enz.

Uiteraard wordt veel aandacht besteed aan de rol die de OLM speelde in het leven van vele generaties boeren. *Vooruitgang* en *ontwikkeling* waren sleutelwoorden voor deze organisatie. Ze is van grote betekenis geweest o.a. op het gebied van *onderwijs* en *voorlichting*.

Ook als men meer wil weten over belangrijke personen in de landbouwgeschiedenis, een coöperatie, school of organisatie kan het boek als goede bron dienen.

De OLM schonk ons het boek voor onze heemkundebibliotheek; u kunt het vinden onder nummer 663.

Hee zet 'n gezicht as drie daag' slecht wear

FLITSEN UIT DE HISTORIE VAN OOTMARSUM

In de afgelopen jaren heeft de Stichting Heemkunde Ootmarsum e.o. verschillende boekjes uitgegeven. We willen ze graag onder uw aandacht brengen. De boeken zijn verkrijgbaar in 't Molenhuisje, tijdens openingsuren, bij M. Raatgerink, Keerweer 11 Ootmarsum tel. 292102 en bij de plaatselijke boekhandels.

<u>Titel</u>	<u>Samensteller(s)</u>	<u>Prijs</u>	
1. De Franse Tijd.	WG Geschiedenis II	6,-	(5,-)
2. Stadsrecht van Ootmarsum.	WG Geschiedenis I	5,-	
3. Jaartallenboekje van Ootmarsum	WG Geschiedenis I	8,50	
4. Het Lèven in de noaberschap.	WG Dialect/Folklore	6,50	(5,-)
5. Marken. ('n studie over Noord Twentse Marken)	P. van der Maas	7,50	
6. Jeugdzorg en onderwijs 1850-1983	D. Nierop/G. Klaas	6,50	(5,-)
7. Piet Kleinschmit.	Stg. Heemkunde	7,50	
8. Het onderwijs in Ootmarsum.	WG Geschiedenis I	7,50	
9. Ridderbroeders, Horigen en Heren.	H. Eweg/B. Morshuis	10,-	
10. Fietsroute Boerderijen Commanderie.	C. Klaas	2,-	
11. Bekijk het van beide kanten.	Regionale Heemkunde	25,-	
12. Erve Vinke en haar bewoners.	WG Geschiedenis I	12,50	(11,-)
13. Geschiedenis van Kerk en Parochie Ootmarsum.	WG Geschiedenis II	24,50	(22,-)
14. Vrederegerecht Ootmarsum 1811-1833	WG Geschiedenis I	12,50	(10,-)
14. Heemkunde jaarboekjes:	Redactie Jaarboekje		
jaarboekjes 1989 en 1990		7,50	
jaarboekjes 1993, 1994		8,50	(7,50)
jaarboekje 1995		10,-	(8,50)

De tussen haakjes geplaatste prijzen zijn speciale aanbiedingen voor donateurs.

De jaarboekjes 1983 t/m 1988, 1991 en 1992 zijn uitverkocht, maar hiervan kunt u tegen kostprijs een kopie bij ons laten maken.

KRONIEK 1996

januari

- 1 Het inwonersaantal van Ootmarsum bedraagt 4383
- 8 Jurgen Lohuis 33ste Prins van de Othmarridders

februari

- 7 Afscheid van Jan Busscher als voorzitter van de Bouwvereniging Ootmarsum; hij wordt onderscheiden met de eremedaille in goud.
- 9 Start van de actie “Behoud Zwembad”
- 10 Jubileum van 33-jarige Carnavalsvereniging de Othmarridders en presentatie van het boek “33 jaar Carnaval in Ootmarsum”
- 13 Joke van Zuilekom-Arkes neemt afscheid van het bestuur van de Stichting Heemkunde Ootmarsum e.o.
- 17 Othmarridders bieden de gemeente beeld van “Sjalotje” aan



Prins Jürgen biedt namens de Othmarridders de gemeente het beeld van “Sjalotje” aan.

Foto: Archief Heemkunde

maart

- 21 Leden van KBO Ootmarsum en zustervereniging uit Nordhorn planten vredesbomen in Ootmarsum en Lage

april

- 12 Presentatie van boek “Indiëgangers uit Ootmarsum vertellen” van B. Morshuis en H. Oude Elberink met expositie over de Indiëtijd.
- 30 Ben Kaptein koninklijk onderscheiden

mei

- 5 Nieuw kunstwerk “Witte Wieven” in Engels Tuin onthuld
- 5 Eerste exemplaar “Beeldenroute Ootmarsum”, uitgereikt
- 12 Hervormde Gemeente neemt afscheid van dominee-echtpaar Van Schoonhoven
- 13 Centrum Ootmarsum “Beschermd Stadsgezicht”
- 17 Successen op E K Klootschieten te Reutum:
twee keer *zilver* voor Arthur Timmerhuis, van KV De Brink,
goud voor Robert Leussink, van KV Oud Ootmarsum en *brons*
voor Jan Hulskotte, KV Reutum

juni

- 1 25-Jarig jubileum van Klootschietersvereniging De Vijfsprong te Klein Agelo
- 2 Turnster Ellen Brunninkhuis wordt Nederlands kampioen cat. pupillen B
- 7 Burgemeester J. Verbeeten wordt voorzitter van het Van Deinse Instituut
- 14 Stichting Heemkunde Ootmarsum e.o. bestaat dertig jaar en zet dit jubileum luister bij met een expositie van tekeningen van Jan Jans
- 14 De Ootmarsumse Boerendansgroep bestaat 60 jaar
- 21 Feestelijke heropening van Zwembad de Kuiperberg
- 21 Basisschool ‘n Baaken’ in Agelo viert het zilveren jubileum
- 22 De Oudheidkamer schenkt de rooms-katholieke kerk een historische doopvont

juli

- 1 Eerste bewoner in particulier verpleeghuis Den Oostenborgh

augustus

- 1 C.Loves benoemd als bovenschools directeur van de drie r.-k. basisscholen
- 2 Oprichting nieuwe jongerenafdeling van de Othmarridders: "De Siepeljonkers"

september

- 11 Mevr. M. van Dongen-Mahieu benoemd tot ridder in de Orde van Oranje Nassau
- 14 Dameskoor "Stem en Klank" zingt een kwart eeuw
- 15 Robert Kamphuis, van rijvereniging de Bergruiters, Nederlands kampioen op het onderdeel springen
- 20 Zilveren Jubileum van Peuterspeelzaal 't Rakkertje
- 26 OLM schenkt Ootmarsum tien mille voor de bouw van een muziekkoepeel in Engels Tuin



Processie ter gelegenheid van het 800 jarig bestaan van de Parochiekerk Ootmarsum

Foto Archief Heemkunde.

oktober

- 11 Rapport “Met het Los Hoes naar 200 en verder”, leidt tot oprichting van de Stichting Openluchtmuseum Los Hoes
- 19-27 Groots opgezet parochieproject rond 800 jaar Parochiekerk Ootmarsum
- 27 Processie met 300 deelnemers, als afsluiting van de parochiële feestweek

november

- 1 Werkgroep Geschiedenis I van de Stichting Heemkunde presenteert het boekwerkje “Vredegerecht Ootmarsum 1811-1838”
- 1 Officiële opening van Zorgcentrum Den Oostenborgh aan de Putstraat; Ootmarsum wordt een stadspomp rijker!
- 5 College B en W valt uiteen!
- 6 Mavo-complex gesloopt t.b.v. woningbouw
- 14 Hans Sanders, VOD, nieuwe wethouder
- 18 Boek van C. Velthuis en G. Wortelboer getiteld “Ootmarsum in Prenten en Verhalen II”
- 20 B. Morshuis publiceert “De Geschiedenis van de Joden in Ootmarsum”

december

- 14 Directeur G. Mensink van het Educatorium besluit te vertrekken
- 18 Start van de activiteiten van Kringloopwinkel de Cirkel

Dat kan’n broenen nich trekkn

Bestuur en Werkgroepen

Samenstelling bestuur per 1-1-1997

Naam	Adres	Functie	Tel.
<i>J. olde Monnikhof-Heerink</i>	<i>Villapark 21</i>	<i>Voorz.</i>	<i>292718</i>
<i>H. Eweg</i>	<i>Stobbenkamp 41</i>	<i>Vice-Voorz.</i>	<i>291609</i>
<i>A. van der Kolk</i>	<i>Walstraat 9</i>	<i>Secr.</i>	<i>292628</i>
<i>F. Mensink</i>	<i>Fonteinstraat 5</i>	<i>Penn. a.i.</i>	<i>292414</i>
<i>J. Lucassen</i>	<i>Westwal 31</i>		<i>292025</i>
<i>M. Raatgerink-Essink</i>	<i>Keerweer 11</i>		<i>292102</i>
<i>B. van Benthem</i>	<i>Meyerstraat 6</i>		<i>292277</i>
<i>S. Lentferink</i>	<i>Titus Brandsmastr. 34, Oldenzaal</i>		

Overzicht werkgroepen voor 1997

Naam	Coördinator	tel.
<i>Geschiedenis I</i>	<i>A. Greven</i>	<i>291908</i>
<i>Geschiedenis II</i>	<i>H. Kamp</i>	<i>292945</i>
<i>Diavoorstellingen</i>	<i>J. Lucassen</i>	<i>292025</i>
<i>Natuurstudiegroep</i>	<i>R. Geerdink</i>	<i>291606</i>
<i>Vogelwerkgroep</i>	<i>F. Mensink</i>	<i>292414</i>
<i>Bibliotheek/Archief</i>	<i>S. Lentferink</i>	
<i>Genealogie</i>	<i>J. Lucassen</i>	<i>292025</i>
<i>Dialect en Folklore</i>	<i>J. Spekreyse</i>	<i>291726</i>
<i>Museummedewerkers/gidsen</i>	<i>B. van Benthem</i>	<i>292277</i>
<i>Fotowerkgroep</i>	<i>J. Raatgerink</i>	<i>292102</i>
<i>Technische commissie</i>	<i>B. van Benthem</i>	<i>292277</i>
<i>Redactie Jaarboekje</i>	<i>M. Raatgerink</i>	<i>292102</i>

Meer informatie over de Stichting Heemkunde in het algemeen en de werkgroepen in het bijzonder kunt u bij bovenstaande personen terecht.